

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Fellesrådet for det sørlige Afrika, 1966-1976

Solidaritetsbevegelsens kamp mot apartheid i Sør-Afrika

Victoria Karlsen

Masteroppgave i historie for lektorutdanning HIS-3980 våren 2023

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Problemstilling og avgrensning	1
1.2	Disposisjon for oppgaven	2
1.3	Tidligere forskning	2
2	Kilder og metode.....	5
2.1	Kvalitativ metode	5
2.2	Fellesrådets arkiver.....	7
3	Bakgrunn	8
3.1	Apartheidregimet i Sør-Afrika.....	8
3.2	Norges bistands- og solidaritetsengasjement.....	10
3.3	Norsk aksjon mot apartheid og Krisefondet for det sørlige Afrika blir til	15
3.4	Fellesrådet for det sørlige Afrika.....	16
3.5	Oppsummering	18
4	Krisefondet og NAMA før sammenslåingen	18
4.1	Økonomisk og kulturell boikott av Sør-Afrika.....	19
4.2	Opplysningsarbeid	21
5	Fellesrådet for det sørlige Afrika	27
5.1	Opprettelsen av organisasjonen	27
5.2	Etableringsfasen.....	30
6	Fellesrådet skifter fokus	39
6.1	De portugisiske koloniene	39
6.2	Økonomisk støtte til frigjøringsbevegelsene	42
7	Fornytt fokus på apartheidregimet.....	45
7.1	Boikottkampanjen.....	45
7.2	Sør-Afrika høringen.....	50
8	Konklusjon	53

Forord

Først vil jeg takke min veileder, Christine Smith-Simonsen, for gode innspill og tilbakemeldinger under prosessen.

Videre vil jeg takke familien, venner og medstudenter for tips, oppmuntrende ord og gode samtaler med mye humor. Tiden på pauserommet i lesehuset har vært fine avbrekk fra alt stresset, kanskje litt for artig til tider.

Jeg vil spesielt takke min samboer, Markus, for å ha holdt ut med meg i denne krevende perioden. Fra alle gangene jeg har vært nede i kjelleren, så har du klart å løfte meg opp.

1 Innledning

Under tennisturneringen mellom Norge og Sør-Afrika i 1964, lå det demonstranter strødd utover banen og lenker seg fast til hverandre og tennisnettet. Det var Norsk Aksjon Mot Apartheid som protesterte mot Sør-Afrikas deltagelse i turneringen.¹ Samtidig var det en annen organisasjon, Krisefondet for Sør-Afrika, som jobbet for at regjeringen skulle overføre penger til ofrene for apartheid.² På hver sin front kjempet organisasjonene for det samme: å få slutt på den brutale undertrykkelsen og rasismen i Sør-Afrika. I forsøk på å styrke solidaritetsbevegelsen gikk organisasjonene sammen og dannet Fellestrådet for det sørlige Afrika, i 1967.

Aktivistene i organisasjonene hadde et bredt repertoar av metoder for å skape oppmerksomhet angående situasjonen i det sørlige Afrika. Blant annet arrangerte de demonstrasjoner, foredrag og aksjoner, og produserte diverse bakgrunnsmaterialer som opplyse de norske myndighetene og opinionen om frigjøringskampen.³ Ved siden av antiapartheidkampen i Sør-Afrika, skulle Fellestrådet også støtte frigjøringsbevegelsen til de portugisiske koloniene. Kort tid etter stiftelsen i organisasjonen fikk Angola, Mosambik og Guinea-Bissau mer oppmerksomhet frem til frigjøringen i 1975. Året etter blir 27 barn drept i Soweto, etter en fredelig demonstrasjon mot apartheids rasistiske system.⁴ Soweto-massakrene ga apartheidkampen i Sør-Afrika et nytt fokus.

1.1 Problemstilling og avgrensning

Formålet med oppgaven er å undersøke hvilke metoder Fellestrådet for det sørlige Afrika brukte for å skape bevissthet angående frigjøringskampen og apartheidregimet i Sør-Afrika. Herunder skal jeg se nærmere på hvordan organisasjonene driftet sitt solidaritetsarbeid, og støttet antiapartheidbevegelsen, ANC, i Sør-Afrika. Problemstillingen for oppgaven blir derfor: *På hvilken måte bidro Fellestrådet for det sørlige Afrika til antiapartheidkampen i Norge før sammenslåingen i 1967, og frem til etter Soweto-opprøret i 1977?*

---

¹ Drolsum 1999: 19

² Eriksen 2000: 32

³ Drolsum 1999: 130

⁴ Ruud & Kjerland 2003: 249

Jeg har tatt utgangspunkt i to fokushendelser for avgrensning av perioden; året før Fellesrådet ble til i 1967, og året etter Soweto-opprøret i 1976. Fellesrådet ble opprettet i 1967 som en sammenslåing av organisasjonene Norsk Aksjon Mot Apartheid og Krisefondet for Sør-Afrika. For å få større forståelse for hvordan Fellesrådet ble til, ville jeg undersøke noe av det arbeidet som ble gjort før 1967 og hva som ble videreført etter at organisasjonene gikk sammen og dannet Fellesrådet. Massakrene i Soweto skapte internasjonal oppmerksomhet og forsterket engasjementet hos solidaritetsbevegelsen i Norge. Derfor ønsker jeg å se på hvilke konsekvenser dette fikk for Fellesrådets arbeid frem til 1977.

I tråd med den politiske utviklingen av det som skjedde i det sørlige Afrika og politikken rundt utviklingshjelp i det nasjonale og internasjonale samfunnet, ønsker jeg å se det i sammenheng med Fellesrådets utvikling. For å kunne svare på problemstillingen *Hvordan utviklet organisasjonenes fokusområder og arbeidsmetoder over tid?* Oppgaven vil primært konsentreres om organisasjonenes støtte til antiapartheidkampen i Sør-Afrika, men på starten av 1970-tallet går fokuset vekk fra Sør-Afrika til de portugisiske koloniene. Jeg har valgt å ta det med fordi referatene fra den perioden kan fortelle noe om hvordan organisasjonens fokusområder og arbeidsmetoder har utviklet seg over tid. Spørsmålet jeg stiller vil ikke gi eksakte svar på min problemstilling, men det vil være mulig å se på tendenser av utviklingen.

1.2 Disposisjon for oppgaven

Første del av oppgaven består av innledning, problemstilling og avgrensning, tidligere forskning og litteratur om apartheid i Sør-Afrika, Fellesrådet, og norsk utviklingshjelp. Kapittel 2 består av kilder og metode, etterfulgt av bakgrunn i kapittel 3. Inndelingen i hoveddelen består av fire deler. Første kapittelet handler om organisasjonene NAMA og Krisefondet, i 1966. Neste kapittel går inn på Opprettelsen av Fellesrådet i 1967 og organisasjonens etableringsfase frem til 1970. Videre i oppgaven behandler jeg går jeg inn på Fellesrådet fra 1971 og fram til året før 1976. På den måten vil fremstillingen av organisasjonens utvikling før og etter Soweto-opprøret komme tydelig fram. Perioden under og etter massakren, 1976-1977, blir behandlet til slutt i oppgaven.

1.3 Tidligere forskning

Det eksisterer mye forskning og litteratur om Sør-Afrikas historie og frigjøringsbevegelsens kamp under apartheidregimet, det er også skrevet mye om antiapartheidbevegelsen som vokste i Norge fra 1960 til 1990-årene. Generelt handler mye av litteraturen om hvilke aktører i det norske samfunnet som bidro til kampen mot apartheid og støttet frigjøringsbevegelsen,

ANC, men også om hvem som uttrykte skepsis eller var passive i solidaritetskampen. Mye av forskningen har gjort et dypdykk i arbeidet til ulike veldedighets- og solidaritetsorganisasjoner, som LO, det norske kirkesamfunnet, Fellestrådet for det sørlige Afrika, men også hvordan den norske regjeringen forholdt seg til situasjonen som foregikk i landet. Det meste fra tidligere forskning som jeg vil referere til i dette kapittelet er hovedsakelig brukt som oversiktslitteratur for å få innsikt og kunnskap om Sør-Afrikas historie, apartheid, og antiapartheidbevegelsen i Norge.

I *Norsk utenrikspolitiske historie, oljealder: 1965-1999*, skriver historikeren Rolf Tamnes om Norges forhold og arbeid i utenrikspolitiske saker. Her skriver han blant annet om Norges engasjement i den tredje verdenen, og den økte interessen for kampen om menneskerettighetene. Samtidig får han frem utfordringen Norge står ovenfor i forbindelse med u-hjelp, hvor det oppstod et dilemma mellom idealer og økonomiske interesser. Han trekker også frem hvordan den norske politikken ble preget under den kalde krigen. I forbindelse med apartheidkampen, mener Tamnes at Norge var tidlig ute med å forkaste apartheidregimets politikk, men at regjeringen ikke nødvendigvis var så handlekraftig: «Så lenge kampen mot apartheid mest var symbolsk og utspilte seg på det verbale plan, var Norge et foregangsland».⁵

En av de mest kjente historikerne på Afrika og utviklingsstudier er Tore Linne Eriksen. Eriksen har gitt ut flere bøker og andre publikasjoner om Afrika og globalhistorie, men han har også vært aktiv i Fellestrådet for det sørlige Afrika fra 1967. Han har blant annet vært medforfatter og redaktør i *Norway and national liberation in South Africa* (2000), som handler om Norges involvering i apartheidregimet i det sørlige Afrika. Boken tar for seg forskjellige hovedtendenser ved den norske støtten og bistanden fra forskjellige solidaritetsbevegelser. Eriksen har også skrevet boka *Sør-Afrikas historie: førkoloniale samfunn, apartheid og frigjøring* (2016), som tar for seg Sør-Afrikas historie både før, under og etter apartheidregimet. I 2019 kom boka *Afrika: fra de første mennesker til i dag*, hvor Eriksen forsøker å formidle kontinentets historie – fra de tidligste menneskelige samfunn på kontinentet, til nyere tid med konflikter, kolonialisme, vekst og frigjøring. Her skriver også Eriksen hvordan apartheid og frigjøringskampen i Sør-Afrika utspilte seg.

---

⁵ Tamnes 1997: 366

Eriksen har også skrevet flere artikler om kolonialisme og bistand som har blitt publisert på nettsidene Bistandsaktuelt.no, og radikalportalen.no. I artiklene har han ofte kommet med kritiske ytringer til hvordan den norske regjeringen håndterte embargopolitikken med det sørafrikanske regimet. Etter at Kåre Willoch skrev en kronikk i klassekampen hvor han forsvarte regjeringene sitt valg på 1970- og 80-tallet om å ikke innføre forbud mot oljefrakt til Sør-Afrika, kritiserte Eriksen Willochs manglende forståelse for de viktige virkningene av oljeboikott hadde hatt for å svekke nasjonalistpartiet i Sør-Afrika. I lys av utstillingen om den norske kampen mot kolonialisme, rasisme og apartheid, har Eriksen skrevet en artikkel på bistandsaktuelt.no hvor han blant annet trekker frem sanksjonene mot apartheidregime og konkluderer med at: «Både spørsmålet om sanksjoner mot apartheid-regimet og politikken overfor Angola viser at bildet av Norge som frigjøringskampens lojale støttespiller trenger å bli nyansert.»⁶ På lik linje med Tamnes, mener Eriksen at den norske regjeringen kunne ha gjort mer i kampen mot apartheidregimet.

Trebindsverket *Norsk utviklingshjelps historie* (2003) gjør rede for Norges rolle i bistand til utviklingsland fra 1952-2002. Bøkene gir en kronologisk framstilling av den norske bistandsvirksomheten både i innenriks- og i utenriks sammenheng, hvor forfatterne drøfter ulike fokus og faser, og viser til konkrete eksempler. I bind 2: *Norsk utviklingshjelps historie 2, 1975-1989: Vekst, velvilje*, skriver historikeren Kristen Alsaker Kjerland og sosialantropologen Arild Engelsen Ruud om apartheidkampen, samt redegjør for hvordan aktivismiljøene skapte innflytelse i den norske befolkningen. Her kommer det frem at kampen mot apartheid hadde bred støtte i den norske offentligheten og på Stortinget, men at det likevel var saker i forbindelse med Sør-Afrika som skapte debatt.

I boka *For et fritt Afrika: solidaritet mot kolonialisme og apartheid, for menneskeverd og rettferdighet: Fellesrådet 1967-2000* (1999), har historiker Nina Drolsum skrevet om Fellesrådets historie og deres arbeid i kampen mot apartheid. Boka er gitt ut av Fellesrådet selv, og baserer seg på organisasjonens arkiver, intervju av tidligere ledere, aviser, og sekundærlitteratur. Her løfter hun frem politiske saker som skapte mye debatt i offentligheten, og hvordan samspillet mellom organisasjonene og myndighetene utviklet seg. Hun retter spesielt kritikk mot rederiforbundet og regjeringens håndtering av oljeboikott. Etter at FNs generalforsamling oppfordret alle stater til å boikotte olje til Sør-Afrika i 1975, forsøkte

---

⁶ Eriksen 2021

Fellesrådet å overtale norske politikere om å følge FNs resolusjon ved å forby norsk oljetransport til Sør-Afrika. Men hverken rederiforbundet eller regjeringen var villige til å inngå et slikt vedtak ettersom de økonomiske tapene ville bli for store.⁷

Tidligere forskning har belyst godt hvordan flere aktører i det norske samfunnet har engasjert seg i kampen mot apartheidregimet. Litteraturen som har blitt nevnt, viser at det generelt har vært stor støtte til utviklingshjelp til frigjøringskampen i det sørlige Afrika fra den norske opinionen. Derimot var ikke norske myndigheter villig å iverksette sanksjoner mot Sør-Afrika dersom det gikk på bekostning av norske økonomiske interesser. Fellesrådets arbeid mot apartheid har blitt godt dekt i boka til Nina Drolsum, og derfor vil jeg bruke mye Drolsum sitt verk for innhenting av informasjon.

2 Kilder og metode

Oppgaven baserer seg på skriftlige kilder, hvorav primærkildene jeg har brukt er Fellesrådets arkiver fra Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek. Kildematerialet består av møterefater og virksomhetsrapporter fra hovedkomiteen og styret i organisasjonen. For å kunne svare på problemstillingen om hvordan Fellesrådet skapte oppmerksomhet om apartheid og frigjøringsbevegelsen i Sør-Afrika, brukte jeg en kvalitativ tilnærming til kildene hvor jeg har nærlest dokumenter fra arkivene. I denne delen av oppgaven skal jeg vise til hvordan kildene har blitt behandlet, og noen refleksjoner med tanke på utfordringer og begrensinger med kildematerialet.

2.1 Kvalitativ metode

I arbeidet med tekstanalyse er det er det lurt å undersøke opphavet til kildene ved å stille spørsmål som: hvem, hva, hvor, når. For å kunne få svar på de spørsmålene jeg stiller i denne oppgaven er det må finne hvilke kilder som er fullstendige og representative.⁸ Da jeg oppsøkte Fellesrådets egne arkiver, hadde jeg bestemt meg på forhånd å undersøke hvilke dokumenter som kunne fortelle noe om hvordan de driftet organisasjonen og hvilke avgjørelser som ble tatt. Derfor var det anliggende å lete i møterefater og ulike rapporter som kommer fra møtene til styret eller hovedkomiteen.

---

⁷ Drolsum 1999: 149-153

⁸ Kjeldstadli 1999: 169

Videre i granskning av kildene er viktig å vite hvilken sjanger teksten tilhører, på den måten kan det si noe om formålet til kilden og jeg være forberedt på tekstens innhold.⁹

Dokumentene jeg undersøkte er som nevnt referater, rapporter og brev. Disse teksttypene er både beskrivende og tidvis kortfattede. Referater og rapporter har en formalitet som gjør at strukturen i tekstene følger et fast mønster, på den måten er det enklere for leseren å vite hvor hen skal lese for å få tak i en bestemt type informasjon. Referater og rapporter er også type dokumenter som er ment for personer som ikke var til stede på møtet, og derfor burde det være tilstrekkelig med informasjon for at vedkommende skal kunne sette seg i saker og vedtak.

For å kunne tolke tekstene må man vite konkret det som står i teksten.¹⁰ Underveis i denne prosessen dukker det opp ord og navn jeg ikke kjenner til, og derfor måtte jeg foreta noen undersøkelser i andre kilder for å få svar på det som var ukjent. Ved hjelp fra litteraturen blir det også enklere å få en større forståelse og et helhetlig bilde av det som blir beskrevet i arkivene, og på den måten kontekstualisere situasjonen. Samtidig har det tidvis vært utfordrende å tolke tekstene når innholdet har vært i stikkordsform og beskrivelsene mangelfulle. Dette gjør det utfordrende å anvende informasjon til oppgaven.

2.2 Litteratur utover tidligere forskning

Utover tidligere forskning har jeg også brukt andre kilder for å kunne ytterligere kontekstualisere arkivene i lys av den perioden kildene var skrevet i. Jeg så på en Stortingsmelding fra 1971-1972 som viste til ulike vedtak som hadde blitt tatt i forbindelse med Norges samarbeid med utviklingslandene. Stortingsmeldinger kan være relevant for oppgaven fordi den forteller hvilke valg og prioriteringer som ble tatt i utviklingspolitikken. På den måten kan jeg forstå hvorfor Fellesrådet gjorde det de gjorde og hvordan de bidro til antiapartheidbevegelsen i Norge. Som jeg skal komme tilbake til, kommer det frem i stortingsmeldingen at regjeringen åpner opp for direkte støtte til frigjøringsbevegelsene i Sør-Afrika. Denne endringen kan være en indikasjon på at regjeringen ble påvirket av politisk press utenifra. I oppgaven har jeg også brukt FNs publikasjoner av tidligere resolusjoner i forbindelse med. På samme måte som stortingsmeldinger, kan resolusjonene si noe om

---

⁹ Melve & Ryymin 2018: 50

¹⁰ Melve & Ryymin 2018: 49-50

hvorfor de valgene og prioriteringene ble tatt. For å forstå Fellestrådets utvikling, må det sees i sammenheng med den nasjonale og internasjonale utviklingspolitikken.

2.3 Fellestrådets arkiver

I arkivene hos AAB har jeg sett på referater til hovedkomiteen og styret, i tillegg til virksomhetsrapporter og arbeidsplaner til organisasjonene. Dokumentene er innenfor tidsperioden 1966 til 1978. Med referater fra styret og hovedkomiteen fikk jeg innsyn i hvordan Fellestrådet drev sitt solidaritetsarbeid og hvilke saker som organisasjonen var opptatt av og hva som ble vedtatt. Deres arbeidsplaner hadde en fremtidsrettet plan for hva organisasjonen skulle fokusere på i et gitt tidsrom, og hvilke endringer som skulle foretas innad i organisasjonen.

Virksomhetsrapportene er en oppsummerende oversikt over hva organisasjonen hadde klart å utrette i løpet av et gitt tidsrom. Samlet sett ga disse dokumentene informasjon om Fellestrådets politiske arbeid, noe om hvordan de ble finansiert, hvem som var deres samarbeidspartnere, og hvordan de drev sitt informasjonsarbeid.. For å finne frem til relevant informasjon i dokumentene som kunne svare på min problemstilling så jeg først etter ord som «ANC», «Sør-Afrika», «Apartheid». På den måten kunne jeg se nærmere på de dokumentene som kunne gi noe informasjon som omhandlet deres arbeid i kampen mot apartheid i Sør-Afrika, og luke ut det som var irrelevant for min oppgave. Fellestrådet var opptatt av flere frigjøringsbevegelser i det sørlige Afrika, deriblant FRELIMO, MPLA, SWAPO, ZANU, ZAPU og PAICG. I perioden fra ca. 1970 frem til 1975, handlet mye av sakene på Fellestrådets møter om frigjøringskampen i de portugisiske koloniene. Disse områdene ble også en del av oppgaven fordi perioden forteller noe om hvilke politiske saker som ble prioritert, og hvordan deres arbeidsmetoder har endret seg over tid med den politiske utviklingen i det sørlige Afrika.

Det var heller ikke alt av saker og hendelser som ble tatt opp igjen i senere referat eller rapporter, og mange av dokumentene i arkivene var ikke plassert etter kronologisk rekkefølge. Derfor har det vært utfordrende å sortere og strukturere for å få oversikt over hendelsesforløpet. Noe av arkivene har vært skrevet på maskin, men mye av det har vært håndskrevne dokumenter. Ofte har håndskriften vært vanskelig å tyde, og det har gått mye tid og energi på å tolke det som står. Går ikke inn på alt, velger den informasjonen som går igjen

3 Bakgrunn

I dette kapittelet skal jeg kort gjøre rede for hvordan det norske bistandsengasjementet på 1960- og 1970-tallet utviklet seg, og hvilke standpunkt Norge har hatt i forbindelse med utviklingshjelp i andre land. Deretter skal jeg gjøre rede for apartheidpolitikken i Sør-Afrika, og frigjøringsbevegelsen ANC. Avslutningsvis skal jeg først gå inn på hvordan NAMA og Krisefondet ble til. Etterfulgt av da Fellesrådet for det sørlige Afrika ble til, og hvordan organisasjonen har operert med sitt solidaritetsarbeid.

3.1 Apartheidregimet i Sør-Afrika

Det afrikanske kontinentet har i flere århundre vært preget av slavehandel og kolonisering. I regi av det nederlandske handelskompaniet var det flere nederlendere som bosatte seg i Cape Town på 1600-tallet for å drive jordbruk, noe som førte til at store deler av den sørafrikanske befolkningen ble drevet vekk fra sine områder, gjort om til slaver, eller drept.¹¹ Etter andre verdenskrig begynte den sørafrikanske regjeringen å intensivere raseundertrykkingen. Stemmerett var forbeholdt kun hvite borgere, og raseskillet i arbeidslivet og andre restriksjoner mot afrikanere ble satt på dagsordenen da Nasjonalistpartiet vant valget i 1948. Rasesegregering ble legitimert både av ideologiske og teologiske overbevisninger om at de hvite var en annen biologisk art enn de svarte. Det ble etter hvert vedtatt flere raselover. Deriblant var det forbud mot «raseblanding», det ble innført regler om at enkelte offentlige plasser bare var tilgjengelig de hvite, og raseideologien ble innført i læreplanen.¹²

Frigjøringsbevegelsen, ANC (African National Congress), ble stiftet i 1912, som ble forløperen til dagens regjeringsparti i Sør-Afrika. De ønsket å kjempe for demokratiske rettigheter, og ville gjøre noe med passlovene, jordfordelingen og afrikanske gruvearbeidernes levekår.¹³ Fra 1950-årene var det flere som sluttet seg til ANC, og i årene fremover arrangerte ungdomsforbundet til ANC med Nelson Mandela og Oliver Tambo i front, streiker, protestmarsjer og sivil ulydighet som en del av frigjøringskampen mot apartheidregimet.¹⁴ En av hendelsene som kanskje sjokkerte verden mest var Sharpeville-massakren i 1960. ANC og Pan Africanist Congress (PAC) forberedte nasjonale protester mot passlovene i Sharpeville

---

¹¹ Eriksen 2019: 140-141

¹² Eriksen 2016: 100-101

¹³ Eriksen 2016: 79-82

¹⁴ Eriksen 2016: 97-109

der 5000 mennesker deltok i en fredelig demonstrasjon. Dette ble møtt med skudd fra politiet, hvor 69 døde og flere ble skadet. Etter denne hendelsen ble flere organisasjoner forbudt, og ANC, PAC og fagforeningen, South African Congress of Trade Unions (SACTU) var blant dem. Flere begynte å streike i gruver og industribyer i Sør-Afrika, og mange brente sine pass, og en av dem var ANC sin leder, Albert Luthuli.¹⁵ På grunn av sine streiker, ble Luthuli arrestert av de sørafrikanske myndighetene. I 1961 mottok han Nobels fredspris for sine streiker. Under sin mottagelse av fredsprisen oppfordret han vestlige land til å støtte frigjøringsbevegelelsene i kampen for et fritt Sør-Afrika.¹⁶

Etter Sharpeville-massakeren i 1960 kom FNs sikkerhetsråd for første gang med en fordømmelse ovenfor Sør-Afrika. I forbindelse med massakren vedtok FNs sikkerhetsråd resolusjoner om at de ville anerkjenne situasjonen i Sør-Afrika som hadde ført til en internasjonal spenning og at det potensielt ville være en fare for den internasjonale freden og sikkerheten. FN kom også med en beklagelse for situasjonen som hadde medført tap av liv, og ga sympati for deres pårørende. De beklagde også ovenfor den politikken og de handlingen som de sørafrikanske myndighetene gjorde i den situasjonen. Videre oppfordrer sikkerhetsrådet at myndighetene i Sør-Afrika å sette inn tiltak for å forhindre at en slik hendelse gjentar seg, samt kvitte seg med apartheid og dets rasistiske og diskriminerende politikk.¹⁷

En annen hendelse som ga mye internasjonal oppmerksomhet var Soweto-opprøret i 1976, hvor skoleelever og studenter ble skutt og drept da de demonstrerte mot det sørafrikanske utdanningssystemet.¹⁸ Etter massakren innførte FN en rekke resolusjoner mot apartheidpolitikken i Sør-Afrika i 1976. Som følge av situasjonen uttrykte sikkerhetsrådet at de fordømte den sørafrikanske regjeringen, og at de bidrar med å true den internasjonale freden og sikkerheten.¹⁹ Sammen med resolusjonen av våpenembargo fra 1963, blir flere typer sanksjoner innført mot Sør-Afrika i 1977. I motsetning til resolusjonen fra 1963 hvor det ble nevnt at sanksjonene var frivillige, understreker sikkerhetsrådet at en universell

---

¹⁵ Eriksen 2016: 112

¹⁶ Drolsum 2000: 13

¹⁷ FNs sikkerhetsråd (1960)

¹⁸ Eriksen 2019: 313-314

¹⁹ FNs sikkerhetsråd, resolusjon 392 (1976)

obligatorisk våpenembargo er nødvendig.²⁰ Mange i den norske opinionen krevde ensidige økonomiske sanksjoner mot Sør-Afrika, men utenriksdepartementet var uenig i et slikt tiltak fordi det ikke ville ha noe særlig virkning uten bindende vedtak i FNs sikkerhetsråd. Likevel prøvde Norge å påvirke regjeringene i FN til å boikotte Sør-Afrika, og Norge var de eneste som stemte for FNs handlingsplan mot apartheid.²¹ Etter Portugals fall i 1975 endret Fellesrådet fokus på å bekjempe det hvite mindretallsregimene i det sørlige Afrika og deres apartheidpolitikk. De frie områdene ble ikke glemt, og det var viktig å hjelpe de nye statene i en retning av demokratisk og økonomisk vekst.

3.2 Norges bistands- og solidaritetsengasjement

Misjonsbevegelsen i Norge har hatt en lang tradisjon med utviklingshjelp som strekker seg tilbake til 1800-tallet, hvor deres første oppdrag var i Sør-Afrika, Madagaskar og i India.

Misjonens utviklingshjelp var et samspill mellom kristning med utviklingstiltak og humanitært arbeid.²² I «Norge møter den tredje verden: 1952-1975», viser Jarle Simensen at motivene bak utviklingshjelpen opp gjennom historien har vært svært sammensatt.

Bistandspolitikken har kan forstås ut ifra en idealistisk tolkning, der kristne verdier og humanistisk tradisjon står sentralt. Samtidig har politikken hatt en realistisk retning, der makt og interesser har vært en viktig faktor innenfor bistand. Under den andre verdenskrigen ble den realistiske retningen i utviklingshjelpen satt i system, og senere under den kalde krigen.²³

Norge var et av de europeiske landene som mottok marshallhjelpen i 1947. På den ene siden var dette et bistandsprogram for gjenoppbygging etter krigen, men det var også et strategisk middel for å bekjempe kommunismen. Norge var inspirert av bistandsprogrammet til Truman, og selv om de ga bidrag til FNs hjelpeprogram, var den norske økonomien i 1950-årene mager og opprustningsprogrammet i NATO ble en belastning på budsjettet. I likhet med USA, fryktet Norge for spredning av kommunismen. Samtidig var det flere motstemmer til NATO, spesielt på venstre siden, og dermed ble FN og utviklingshjelp en motvekt til militær opprustning. En av de første norske bistandsprosjektene var den bilaterale fiskerihjelpen i Kerala, og i 1952 opprettet Stortinget Indiafondet.²⁴ Prosjektet skulle også dempe

---

²⁰ FNs sikkerhetsråd, resolusjon 418 (1977)

²¹ Tamnes 1997: 367

²² Simensen 2003: 28-32?

²³ Simensen 2003: 32-34

²⁴ Simensen 2003: 32-34?

polariseringen i Arbeiderpartiet som den gang da satt i regjering. Venstresiden var kritisk til NATO og Koreakrigen.²⁵

Fra 1960-årene begynte en ny epoke for utviklingshjelp blant de vestlige landene. FN vedtok at de kommende årene skulle være «utviklingsår», og flere nasjoner hadde dannet egne administrasjoner for u-hjelp. Norsk utviklingshjelp ble grunnlagt i 1962, som senere ble NORAD i 1968. Både norske næringsinteresser og frivillige organisasjoner begynte å engasjere seg i u-hjelp. Mye av årsaken til den voksende interessen var spørsmålet rundt avkolonisering av Afrika. Ghana ble en selvstendig stat i 1957, og senere skulle flere stater bli uavhengige. Afrika ble også sett på den regionen som trengte mest hjelp, derfor oppstod det nye krav i de internasjonale organene.²⁶

I forbindelse med avkoloniseringen ble Norge og OECD-landene bevisste på å nedtone det som kunne minne om misjon og kulturimperialisme. Dette kom til uttrykk da utenriksdepartementet opprettet Norsk utviklingshjelp i 1962, og det ble presisert at organisasjonen ikke skulle blande sine politiske eller religiøse syn i bistandsarbeid. I 1971 ble retningslinjene omformulert til: «Tiltak som har som siktemål å fremme økonomiske, politiske eller religiøse særinteresser faller utenfor rammen av støtteordningen.» Nøytralitetsparagrafen stod sentralt frem til 1980-tallet, likevel var ikke denne paragrafen praktisert i stor grad under bistandsarbeidet fra organisasjonene.²⁷ Misjonsorganisasjonene var de private organisasjonene som mottok mest støtte fra Norsk Utviklingshjelp/Norad på 1960-tallet.²⁸

Biafra-konflikten fra 1967-1970 satte suverenitetsprinsippet og nøytralitetsparagrafen på prøve. Nigeria var rammet av en borgerkrig mellom folkegrupper med ulike etniske og religiøse bakgrunner. Militærkupp og de interne konfliktene førte til massemyrderier på den kristne gruppen, iboere, og de nigerianske myndighetene skapte en hungersblokade i deres hjemområde i østprovinsen.²⁹ Nyhetsbilde i Norge viste krigens grusomheter og barn av sult noe som vekket et engasjement hos den norske befolkningen, og Kirkens Nødhjelp hadde

---

²⁵ Tamnes 1997: 344

²⁶ Simensen 2003: 99

²⁷ Tvedt 2003: 108-109

²⁸ Tønnesen 2007: 63

²⁹ Simensen 2003: 234

opplevd krigen på nært hold under deres hjelpearbeid i området.³⁰ Sammen med Nordic Church Aid, dannet Kirkens Nødhjelp en luftbro med matforsyninger til den sultende befolkningen i Biafra. Flere hjelpeorganisasjoner gikk sammen for å iverksette innsamlingsaksjoner og finansiere luftbroen, samtidig var FN og Norge handlingslammet i å finansiere hjelpeprosjektet grunnet de folkerettslige prinsippene om ikke-innblanding.³¹

På grunn av konflikten ble det satt i gang diskusjoner om nasjonalstatenes suverenitet og unntakstiltak i nødhjelpssituasjoner. Den norske utenriksministeren, John Lyng, tok opp saken om humanitær intervensjon for FNs hovedforsamling i 1968. Både Norge og Canada var for å gi FN større fullmakter til å gi hjelp til en sivilbefolkning som var rammet av krig eller konfliktsituasjoner. Da FN ikke var villig til å foreta noen endringer, ble diskusjonen tatt med videre til Røde Kors sin konferanse i Istanbul, 1969. Til tross for at det ikke ble et bindende regelverk, ble det uttalt en prinsipperklæring som sa at: «ytterligere tiltak må treffes av folkerettsamfunnet for å sikre rask og effektiv bistand til sivilbefolkninger ved naturkatastrofer og i andre katastrofesituasjoner.»³² Det ble også stilt spørsmålsteget ved den politiske nøytraliteten til de norske hjelpeorganisasjonene som involverte seg i konflikten og valgte å støtte Biafra framfor den nigerianske regjeringen. Selv om Norge ikke anerkjente Biafra, ga de indirekte støtte ved å gi bevilgninger til hjelpeorganisasjoner som drev luftbroen til Biafra.³³

Nøytralitetsprinsippet ble ved flere tilfeller utfordret i det humanitære arbeidet på 1970-tallet. Kirkens Verdensråd kanaliserte penger til frigjøringsbevegelsene og kirker i Sør-Afrika i kampen mot apartheid. Deres program ble sett på som kontroversielt fordi ANC hadde blitt anklaget for å være kommunister, og det å støtte frigjøringskampen ble ansett som politisk. I en artikkel fra det amerikanske magasinet, Time, hadde ment at Kirkens Verdensråd for å gi penger til terrorister. Mellomkirkelige Råd var det kirkelige organet som på 1970-tallet uttrykte tydeligst støtte til frigjøringskampen. Pengene de mottok fra UD ble gitt til rasismeprogrammet til Kirkens Verdensråd. Kirkens Nødhjelp ble mer aktiv i frigjøringskampen mot slutten av 1970-tallet. Den norske opinionen hadde blitt mer positive til å støtte frigjøringsbevegelsene, samt som at organisasjonen hadde fått mer stabilitet i

---

³⁰ Tamnes 1997: 352

³¹ Simensen 2003: 235-237

³² Simensen 2003: 240-241

³³ Tønnesen 2007: 92-93

økonomien som gjorde dem mindre sårbare for negative giverreaksjoner. Kirkens Nødhjelp fikk også økt støtte av katastrofemidler fra utenriksdepartementet, og noe av midlene ble brukt til innsatsen i Sør-Afrika, og for flyktingene i Angola Mosambik og Zambia.³⁴

I 1970-årene oppstod det en venstrebølge i det politiske klimaet. Vietnamkrigen og Biafra-konflikten som ble tv-sendt ga sterke inntrykk, og det resulterte i et større engasjement for utviklingshjelp i de vestlige landene. Det ble vanligere å kritisere undertrykkende regimer verden over. Den norske visjonen var å hjelpe de utsatte bevegelsene eller regimene til å skape et sosialdemokrati. Engasjementet var konsentrert om tre områder: den søreuropeiske randsonen, Sør- og Mellom-Amerika, og det sørlige Afrika.³⁵

Da stortingsmelding nr. 29 i 1972 åpnet for å kunne gi langsiktig bistand til frigjøringsbevegelser, hvor utenriksdepartementet eller Norad kunne gi direkte støtte nasjonale frigjøringsbevegelser. Dette førte til at frivillige organisasjoner kunne støtte én side i en konfliktsituasjon.³⁶ Stortingsmeldinga nevnte de portugisiske koloniene, Mosambik, Angola og Guinea-Bissau, og Rhodesia og Namibia som de områdene FN har et spesielt ansvar for fordi de ikke har oppnådd uavhengighet. Sør-Afrika blir bar nevnt i den sammenheng hvor de Norge ikke anerkjenner den sørafrikanske myndigheten i området til Namibia. Videre i stortingsmeldingen kom det frem at det er begrensede ressurser, og derfor måtte det tas valg mellom flere områder og frigjøringsbevegelser i samme område. Derfor ville de henvende seg til anbefalingene fra Organisasjon for afrikansk enhet (OAU) om hvilke frigjøringsbevegelser de anerkjente og som de mente burde få støtte.³⁷ Frontlinjestatene og OAU ble enige om en trinnvis plan for å frigjøre Afrika fra undertrykkende regimer – De portugisiske koloniene skulle frigjøres først, etterfulgt av Sør-Rhodesia og Namibia. Til slutt skulle apartheidregimet i Sør-Afrika ødelegges.³⁸

Angola, Mosambik og Guinea-Bissau var portugisiske kolonier som ble frigjort 11. november 1975. Avkoloniseringen i nabolandene var inspirasjon for frigjøringsbevegelsene PAIGC i Guinea-Bissau, FRELIMO i Mosambik, og MPLA i Angola. Militærkuppet i Lisboa 1974 var

---

³⁴ Tønnesen 2007: 187-191

³⁵ Tamnes 1997: 351-362

³⁶ Tvedt 2003: 110

³⁷ Stortingsmelding nr. 29 1971-1972: 9-10

³⁸ Tamnes 1997: 364

et resultat av at portugisere var leie av å måtte betale dyre materielle ressurser, og tap av menneskeliv under kolonikrigene. Portugal var medlem i NATO, og fikk militær støtte fra USA. I likhet med Sør-Afrika, ble også afrikanerne i Rhodesia styrt av et hvit mindretallsregimet som drev en rasistisk politikk. Rhodesia var en del av britenes imperium, men erklærte seg selv selvstendig i 1965. Landet ble ikke anerkjent som uavhengige av Storbritannia, og FNs sikkerhetsråd vedtok økonomiske straffetiltak. Men med hjelp fra Sør-Afrika og Mosambik fikk Rhodesia tilgang til import og eksport av viktige varer. Zimbabwe African National Union (Zanu) og Zimbabwe African People's Union var to frigjøringsbevegelser i Rhodesia, og etter mange år med aksjoner og brutale kriger vant Zanu valget i 1980.³⁹

Antiapartheidkampen fikk en bred støtte hos den norske opinionen, spesielt fra venstresiden på 1960-tallet. Fagbevegelsen, kirken og humanitære organisasjoner engasjerte seg i kampen. Frigjøringsbevegelsene mottok penger gjennom private norske organisasjoner. Samtidig hadde Norge problemer med å forene idealer med interesser.⁴⁰ På generalforsamlingen i FN 1962, vedtok FN for første gang en resolusjon som direkte involverte medlemslandene i en økonomisk, militær og diplomatisk sanksjon mot Sør-Afrika. I avstemningen ble det 63 stemmer for og 23 som stemte imot, der alle de nordiske landene reservertet mot å stemme. Norge frastod å gi sin stemme til saker som omhandlet økonomiske sanksjoner og utvisning av Sør-Afrika fra FN, men norske myndigheter var villige til å støtte resolusjonene om en begrenset våpenembargo fordi de ikke eksporterte våpen til Sør-Afrika Andre sørafrikanske varer ble importert.⁴¹

Etter Soweto-opprøret i 1976 økte Norge den politiske og økonomiske støtten til Sør-Afrika, og ANC fikk direkte statlig støtte i 1977 hvor generalkonsulatet i Cape Town ble brukt til hemmelige overføringer av penger til motstandsgrupper.⁴² Første sanksjonsloven mot Sør-Afrika som ble vedtatt av norske myndigheter var forbud mot valutalisenser og eksportkredittet i 1976.⁴³ Generalkonsulatet i Cape Town fikk også beskjed om å ikke fremme norsk eksport. Statlige og halvstatlige selskaper ble også undersøkt av handel med Sør-Afrika

---

³⁹ Eriksen 2019: 272-273

⁴⁰ Tamnes 1997: 364

⁴¹ Eriksen 2000: 29-30

⁴² Tamnes: 367

⁴³ Eriksen 2000: 138

i forbindelse med fremtidige tiltak. Som Rolf Tamnes skriver ble aldri Norge en pådriver i embargopolitikken. De norske myndighetene havnet i et dilemma når planen om å isolere det sørafrikanske regimet gjennom økonomiske sanksjoner kunne gå på bekostning av norske interesser. Til tross for at Norge stemte frem en FNs handlingsplan i 1976 om boikott av Sør-Afrika, økte den norske handelen med landet frem til 1985. De norske handelsforbindelsene gjaldt blant annet manganmalm, nikkelmatt, skipsfart og olje, og norske myndigheter fryktet at en boikott ville føre til at 2000-3000 arbeidsplasser ville gå tapt. Norske myndigheter mente at boikott ikke ville ha noe effekt med mindre flere land sluttet seg til bindende sanksjoner.⁴⁴

3.3 Norsk aksjon mot apartheid og Krisefondet for det sørlige Afrika blir til

Fredsprisvinneren Albert Luthuli og World Assembly of Youth Councils (WAY) oppfordret det internasjonale samfunnet til å boikotte Sør-Afrika. I 1963 arrangerte politiske ungdomsorganisasjoner, utenom Unge Høyre, forbrukerboikott av sørafrikanske varer. Fordi Unge Høyre ikke ville forplikte seg til boikottaksjonene, ble det bestemt å stifte egen antiapartheid organisasjon. Organisasjonene fra WAY, flere kristne, humanitære og idealistiske organisasjoner ble med. Deres mål var å få slutt på apartheid i Sør-Afrika og Namibia, hvor deres oppgave var å informere, jobbe for internasjonal boikott av Sør-Afrika, og støtte ofrene som er rammet av apartheid.⁴⁵

Krisefondet for Sør-Afrika ble stiftet 10. desember 1963, og var en norsk avdeling av International Defence and Aid Fund (IDAF). Dette fondet hadde som formål å hjelpe sørafrikanske politiske fanger og gi økonomisk støtte til deres familie. IDAF ga også ut informasjon, arrangerte møter, foredrag, og samlet inn penger til flyktninger og andre under apartheid. I 1964 utvidet IDAF sitt hjelpeområde til å gjelde andre land i det sørlige Afrika. Denne utvidelsen gjaldt også for Fellesrådet da de ble stiftet, hvor de i tillegg til Sør-Afrika og Namibia ønsket å hjelpe Angola, Guinea-Bissau, Mosambik, Sao Tome og Principe, og Rhodesia.⁴⁶ Medlemmene i Krisefondet bestod av: Den norske sørafrikanske komite, Norske FN-forbundet, Amnesty International, SAIH, Caritas-Oslo, Det norske flyktningrådet, Afrikanske studentforbundet, Det Norske Studentersamfund, En Verden,

---

⁴⁴ Tamnes 1997: 366-367

⁴⁵ Drolsum 1999: 13-14

⁴⁶ Drolsum 1999: 15

ungdomsorganisasjoner fra alle politiske partier, Den norske kristne studentbevegelsen, Jødisk ungdomsforbund, og flere. I tillegg hadde Krisefondet individuelle sponsorer. Blant dem var styrelederne for LO og Norsk arbeidsgiverforening, viserektor for universitetet i Oslo, talsmann for Stortinget, samt medlemmer fra alle politiske partier som var representert i nasjonalforsamlingen.⁴⁷

I 1963 oppfordret FNs generalforsamling til medlemsstatene å støtte internasjonale organisasjoner som bistår med rettslig forsvar og støtte til familier av de tiltalte, og innsatte i Sør-Afrika. Dette gjaldt organisasjoner som DAF, Amnesty International og Kirkens Verdensråd. Både Danmark og Sverige ga sine første bevilgninger til fondet i 1965, mens Norge var mer tilbakeholden med å opprette forbindelser til IDAF. Men med press fra Unge høyre og Krisefondet ga regjeringen støtte til fondet i 1966. Fellesrådet var misfornøyd med at de norske myndighetene var lite involvert i arrangementene til IDAF, samtidig var de danske og svenske myndighetene til stede. For eksempel møtte ikke den norske ambassaden opp på markeringen av menneskerettighetsåret og sørafrikansk frihetsdag i 1968. Den norske ambassaden avsto også invitasjonen fra ANC om å tale i minnestunden til nobelfredsprisvinner, Albert Luthuli, i London 1967. Det britiske utenrikskontoret hadde frarådet alle utenlandske ambassader til å ha kontakt med ANC. Bakgrunnen var at bevegelsen var forbudt i Sør-Afrika, samtidig som de angivelig skal ha vært påvirket av kommunismen.⁴⁸

3.4 Fellesrådet for det sørlige Afrika

Fellesrådet for det sørlige Afrika ble stiftet i 1967 som en sammenslåing av organisasjonene Norsk aksjon mot apartheid og Krisefondet for Sør-Afrika.⁴⁹ På sitt meste hadde Fellesrådet 45 medlemsorganisasjoner, og over 2000 individuelle medlemmer.⁵⁰ For å engasjere folk drev de med informasjonsarbeid overfor aviser og skoler, samtidig som de arrangerte foredrag i ulike landsdeler i Norge med representanter fra frigjøringsbevegelsen. Et annet viktig arbeidsområdet var å overtale norske myndigheter til å gi bistand til frigjøringsbevegelsen og innføre boikott av apartheidregimet.⁵¹ Året etter Soweto-opprøret i 1976, arrangerte

---

⁴⁷ Eriksen 2000: 33-34

⁴⁸ Eriksen 2000: 32-35

⁴⁹ Drolsum 1999: 16

⁵⁰ Tamnes 1997: 366

⁵¹ Drolsum 1999: 10

Fellesrådet en åpen høring om det sørlige Afrika. Soweto fikk mye oppmerksomhet i pressen, og hendelsen ble et viktig vendepunkt som skapte økt fokus på undertrykkingen i Sør-Afrika.⁵²

Fellesrådets boikottarbeid har vært omfattende, og de fikk gjennomslag for flere av sine saker. Det ble blant annet arrangert boikott av deltagelse innenfor ulike idrett- og kulturarrangementer der Sør-Afrika var representert. På 1970-tallet oppfordret organisasjonen til forbrukerboikott av sørafrikanske varer, hvor de lagde en liste over sørafrikanske varemerkene. De gjennomførte også flere aksjoner mot butikker som solgte varer fra Sør-Afrika, noe som fortsatte utover 1980-tallet. SAS sin flyrute til Sør-Afrika ble også boikottet og fikk tverrpolitisk støtte etter Fellesrådets høring i 1977. Ikke alle boikottsaker fikk like mye gjennomslag.⁵³ Gjennom kommuneboikott kunne Fellesrådet drive nasjonalt boikottarbeid. Den første kommunen som skrev under på boikotting av sørafrikanske varer var Målselv, i 1977. Dersom Fellesrådet kunne engasjere lokalt, kunne de presse regjeringen og Stortinget til å følge etter.⁵⁴

En av sakene som skapte mest debatt i den norske offentligheten var boikotting av oljefrakt til Sør-Afrika. I 1975 oppfordret FNs generalforsamling at alle stater skulle iverksette oljeboikott av Sør-Afrika. Fellesrådet kjempet lenge for at de norske myndighetene skulle følge FNs råd ved å forby oljetransport på skip til apartheidregimet. Samtidig ville skipsrederne kunne få alvorlige økonomiske konsekvenser, og derfor forsøkte de å skjule oljeleveransene. Det ble senere avslørt at Norge var den største transportøren av olje til Sør-Afrika, ifølge en rapport fra Shipping Research Bureau (SRB), en antiapartheidbevegelse fra Nederland. I 1981 samlet Fellesrådet underskrifter for å kreve slutt på den norske oljefrakten, flere kjente personer innenfor politiske partier, fagbevegelsen, kirken og andre organisasjoner skrev under på oppropet, utenom Unge Høyre. Likevel var ikke regjeringen enig med å gjennomføre et slikt vedtak, fordi de mente at det ville medføre alvorlige konsekvenser for norske bedrifter og skipsfart, samtidig som det ville ha liten effekt på apartheidregimet.⁵⁵

---

⁵² Drolsum 1999: 34

⁵³ Drolsum 1999: 53-54

⁵⁴ Drolsum 1999: 57

⁵⁵ Drolsum 1999: 49-50

3.5 Oppsummering

Etter Sharpeville-massakeren kom FNs sikkerhetsråd på banen og for første gang fordømte det som skjedde i Sør-Afrika. Ingen bindende vedtak ble satt, men hendelsen bidro til å sette søkelys på apartheidregimet i landet. Norge har hatt en lang historie med utviklingshjelp med misjonsbevegelsen. Etter at andre verdenskrig ble slutt og den kalde krigen startet, kom Norge nærmere de vestlige landene gjennom FN og NATO. Norge ble også mer interessert i utviklingsbistand med blandende motiver. På 1960-tallet ble utviklingspolitikken institusjonalisert, samtidig som at retningslinjene for bistandsarbeid ble omformulert. I tillegg til å respektere andre lands suverenitet, burde ikke økonomiske, religiøse og politiske interessert blandes i bistandsarbeidet. Det ble senere vist at det var svært utfordrende å ikke bryte nøytralitetsprinsippet og noen lands suverenitet i møte med kriger og konflikter. Prinsippene ble så gradvis myknet til etter Biafrakrisen.

I starten var norske myndigheter nølende til å støtte antiapartheid- og frigjøringskampen i det sørlige Afrika. Noe av grunnen skyldes det sikkerhetspolitiske aspektet. Vesten fryktet at kommunismen skulle få fotfestet, og det gikk rykter om at noen av frigjøringsbevegelsene hadde forbindelser til Sovjetunionen. Portugal var også et av medlemslandene i NATO. Samtidig fikk kampen for frigjøring og mot apartheid bred støtte blant grasrota og andre norske organisasjoner. NAMA og Krisefondet ble til i 1963, og organisasjonenes formål var å svekke apartheidregimet og støtte ofrene for den rasistiske politikken. Da organisasjonene slo seg sammen i 1967, dannet de Fellesrådet for det sørlige Afrika. Det var flere land i det sørlige Afrika organisasjonen ønsket å gi solidaritet til. Samtidig måtte Fellesrådet prioritere områdene i tråd med utviklingen av den politiske situasjonen i det sørlige Afrika. Etter Soweto-opprøret ble det på nytt rettet søkelys på apartheid. I neste kapittel skal jeg gå nærmere inn på hvordan NAMA og Krisefondet ble til Fellesrådet, og hvordan fokuset og arbeidsmetoder utviklet seg

4 Krisefondet og NAMA før sammenslåingen

Norsk aksjon mot apartheid ble til da flere organisasjoner ville samarbeide om forbrukerboikott av sørafrikanske varer. Gjennom debatter, foredrag, brosjyrer og løpesedler kunne de oppfordre forbrukere og myndigheter til å boikotte Sør-Afrika. Samtidig spre informasjon om forholdene i det sørlige Afrika til aviser og andre interesserte. De arrangerte også opprop og demonstrasjoner, hvor de blant annet aksjonerte mot salg av sørafrikansk frukt. NAMA lyktes med å få publisitet, noe som førte til stor arbeidsmengde på de få

aktivistene som drev organisasjonen fremover. Krisefondet for Sør-Afrika skulle være en avdeling til IDAF. Som nevnt hadde organisasjonen stor tilhengerskare, med medlemmer fra ulike politiske partier. Krisefondet ga også ut informasjon, arrangerte møter og foredrag, og samlet inn penger til ofrene for apartheid.⁵⁶ I denne delen av oppgaven skal jeg se nærmere på organisasjonenes arbeid i 1966 – tre år etter de ble til, og ett år før de slo seg sammen til å bli Fellesrådet. Fra rapporter og referater fra denne perioden får jeg et innblikk i hvilke saker de engasjerte seg i, på hvilken måte påvirket den norske opinionen, og hva organisasjonene tok med seg videre i opprettelsen av Fellesrådet.

4.1 Økonomisk og kulturell boikott av Sør-Afrika

I denne perioden var NAMA engasjert i saker som handlet om Norges forbindelser til Sør-Afrika, og som på ulike måter støttet minoritetsregimet i landet. Organisasjonen sendte et åpent brev til den norske skipsrederen, Anders Jahre, om salget av skipet Kosmos V til Sør-Afrika. NAMA uttrykte sin dype skuffelse over at Anders Jahre var med på dette salget. De skrev at dette salget medfører at den sørafrikanske mindretallsregjeringen kan opprettholde sin rasepolitikk og undertrykkelse ovenfor det sørafrikanske folk.⁵⁷ Norge begynte som sagt ikke med sanksjoner innenfor rederivirksomhet med Sør-Afrika før slutten av 1970-tallet, selv om det i praksis hadde lite betydning.⁵⁸ Skipsfarten utgjorde halvparten av Norges samlede eksportinntekter før 1970, og det var tette forbindelser mellom Norges Rederiforbund, Handelsdepartementets skipsfartsavdeling og Utenriksdepartementet.⁵⁹ Det var angivelig derfor at dette var noe NAMA ikke fikk gjennomslag.

NAMA jobbet også aktivt med en kultur- og idrettsboikott av Sør-Afrika. Den 22. oktober 1966 sendte de et brev til særforbundene i Norges Idrettsforbund, hvor de ble oppfordret til å gi en erklæring om å støtte vedtaket fra det Internasjonale olympiske komite om å utelukke Sør-Afrika i olympiske leker. De oppfordret også at forbundene ikke skulle stille opp mot sørafrikanske lag på rasemessig grunnlag, og at de skulle arbeide aktivt for at forbundenes internasjonale organisasjoner støtter samme standpunkt. NIF svarte tilbake at de var politisk nøytrale, og ikke ville blande seg inn i andre lands omstendigheter. På grunn av deres

---

⁵⁶ Drolsum 1999: 14-15

⁵⁷ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport for NAMA, 28. august – 31. desember 1966

⁵⁸ Tamnes 1997: 365

⁵⁹ Simensen 2003: 92

retningslinjer til særforbundene kunne de ikke avgi en slik erklæring. Den 10. desember sendte NAMA ut et brev til kunstnerforbundene hvor de oppfordret dem til å anbefale sine medlemmer i å delta i en kulturell boikott som Norges kunstnerråd tidligere hadde anbefalt. Den norske forfatterforening, Ungdomslitteraturens forfatterlag, Norsk komponistforening og Tonekunstsamfundet vedtok å anbefale boikotten.⁶⁰

I NAMA fortsatte med idrettboikotten året etter. Den 24. januar sendte organisasjonen en pressemelding om Bamako-konferansen der de fleste afrikanske land ble enige om å boikotte Mexico-olympiaden dersom Sør-Afrika fikk delta. I forbindelse med den internasjonale olympiske komites møte i Teheran i mai, ble det også sendt et brev til Jan Staubo, som var medlem i IOC, fra Dennis Brutus. Brutus var president i The South African non-racial olympic committee. Senere sendte NAMA et brev til Staubo hvor de uttrykte sin fulle støtte til appellen fra SANROC som var rettet til alle medlemmer av IOC og alle nasjonale olympiske komiteer.⁶¹

Da Norge trakk Sør-Afrika i første runde i VM-turneringen i tennis for damelandslag i Vest-Berlin 6-9. juni, sendte NAMA et brev til Norges tennisforbund hvor de argumenterte mot å delta i idrettskonkurranser med Sør-Afrika. Tennisforbundet refererte i sitt svar til sine tidligere uttalelser, og skrev at de ikke hadde mer å tilføye. NAMA sendte ut en pressemelding om saken, som blant annet ble publisert som idrettssideleder i Dagbladet. NAMA kontaktet også Bondeungdomslaget (BUL) med forespørsel om de ville arrangere et offentlig møte om apartheid i idretten, men under rapportskrivningen hadde de enda ikke mottatt noe svar. I forbindelse med kulturboikotten fikk NAMA svar fra flere medlemsforbund i kunstnerrådet om å vedta kunstboikott i Sør-Afrika. I rapporten blir det også nevnt at Norges Kooperative Landslag har vedtatt å opprettholde sin boikott av sørafrikanske varer, og at NAMA sendte et takkebrev til organisasjonen for å delta i aksjonen mot apartheidregimet.⁶²

---

⁶⁰ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport NAMA, 28. august – 31. desember 1966

⁶¹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport for NAMA, periode 1. januar – 17. oktober 1967

⁶² Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport for NAMA, periode 1. januar – 17. oktober 1967

Virksomhetsrapporter og referater fra møtene til Norsk Aksjon Mot apartheid viser at organisasjonen var svært aktiv i denne perioden, og hadde tydelige mål om å påvirke den norske befolkningen og myndighetene. Mye av deres politiske arbeid for denne perioden handlet om de norske kulturelle og økonomiske forbindelser med Sør-Afrika, hvor de blant annet arrangerte idrett- og kulturboikott. Fra arkivene jeg så på var det få dokumenter fra Krisefondet for Sør-Afrika, men ut ifra de beskrivelsene som ble gitt i dokumentet 17. oktober 1967 om sammenslåingen, er det anliggende å tro Krisefondet drev lignende arbeid som NAMA. Det kommer også frem i dokumentene at organisasjonene samarbeidet på flere områder.

4.2 Opplysningsarbeid

Fra NAMAs virksomhetsrapport beskrev de hvordan organisasjonen skulle bedrive informasjonsvirksomheten. Organisasjonen skriver at de lagde informasjonsbulletin i forbindelse med Dennis Brutus som var på besøk. Bulletinen handlet om idrett og apartheid – en artikkel om apartheid i idretten og en orientering om hvordan norsk presse behandlet spørsmålet, i tillegg var det et opprop som var undertegnet av flere kjente idrettsmenn. De lagde også brosjyrer om Sør-Afrika, som inneholdt oversettelsen av «This is Apartheid.» Organisasjonen kjøpte inn stillfilm og merker fra Sverige. Filmen handler om forholdene i Sør-Afrika, og merket var et internasjonalt antiapartheid-merket. Dette spredde de blant annet til fredskontorene. Det ble sendt ut brev til alle gymnassamfunnene, hvor de ble oppfordret til å holde møter om forholdene i det sørlige Afrika.. De lagde en studieplan om brytninger i det sørlige Afrika som lokallagene benyttet seg av. Formannen i NAMA hadde en foredragsturne i Nord-Norge, dette fikk bra dekning i den lokale pressen. Det har også ført til at NAMA har bygget opp et kontaktnett i denne landsdelen.⁶³

Videre i rapporten kommer det frem at de tok kontakt med Landsorganisasjonen for å få deres støtte i en informasjonskampanje innen fagbevegelsen. LO anmodet fagforbundene om å sende ut et brev, en brosjyre og en postgiroblankett til fagforeningene. Informasjonen de ønsket å spre handler om fagbevegelsens forhold til det som skjer i Sør-Afrika, samtidig som de ber om økonomisk og politisk støtte til organisasjonen. Forbundene stilte seg velvillige.⁶⁴

---

⁶³ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport for NAMA, 28. august – 31. desember 1966

⁶⁴ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport for NAMA, 28. august – 31. desember 1966

LO kjempet også for like rettigheter uavhengig av etnisk bakgrunn, og deres engasjement for antiapartheidkampen startet først i 1959 da det ble lansert en internasjonal forbrukerboikott av sørafrikanske varer.⁶⁵

NAMA samarbeidet også med flere organisasjoner i denne perioden. Med Det Norske Studentsamfund, Krisefondet for det sørlige Afrika og den norske avdelingen i Amnesty International, arrangerte de et åpent møte hvor den sørafrikanske aktivisten, Dennis Brutus, talte om problemene i Sør-Afrika. NAMA engasjert seg også for områder utenfor Sør-Afrika som var rammet av apartheid. I en pressemelding 10. oktober 1966, oppfordret NAMA at Norge måtte gi økonomisk støtte til Botswana og Lesotho for å oppnå en reell uavhengighet av de rasediskriminerende minoritetsregimene som de var omringet av.⁶⁶ Botswana ble i 1970 et av samarbeidslandene til Norge. Både Lesotho og Botswana var økonomisk avhengige av Sør-Afrika, men den norske regjeringen mente at landet hadde større mulighet til å frigjøre seg fra den sørafrikanske dominansen.⁶⁷

For deres forslag til arbeidsprogram for 1966 og 1967, ladde de en plan for deres informasjonsarbeid for denne perioden. De hadde planer om å fortsette med å gi ut informasjonsbulletiner, med oppdatert informasjon om det sørlige Afrika. Det ønsket de å sende til medlemsorganisasjonene, aviser, telegrambyråer og interesserte organisasjoner og personer. Videre planla de utgivelse av en bok om Sørvest-Afrika, og utgivelse av en bok om Angola og Mosambik, og undersøke tanken om en faktabok om Sør-Afrika. De planla å fortsette med å utarbeide studieplaner for organisasjoner, gymnassamfunn og andre interesserte. Fremme studievirksomhet om det sørlige Afrikas problemer i medlemsorganisasjonene. De ville også arrangere et møteopplegg om det sørlige Afrika for medlemsorganisasjonenes lokallag og andre interesserte. Arrangere seminar om det sørlige Afrika for medlemsorganisasjonenes tillitsmenn og andre interesserte. I tillegg vil dem arrangere en fotoutstilling om det sørlige Afrika, og muligens en vandreutstilling.⁶⁸

---

⁶⁵ Vetlesen 2000: 332

⁶⁶ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport for NAMA, 28. august-31. desember 1966

⁶⁷ Tamnes 1997: 401

⁶⁸ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Forslag til arbeidsprogram for 1966/67, NAMA.

Afrika Dialog er et tidsskrift om det sørlige Afrika som NAMA ga ut. Tidsskriftet skulle først og fremst bringe rent nyhetsstoff om det sørlige Afrika, men konsentrere seg mer om bakgrunnsmateriale, analyser og kommentarer. Tanken var at hvert nummer skulle belyse forskjellige sider av et problem, i tillegg ville de legge til opplysninger om den internasjonale reaksjonen på apartheid og annen segregasjonspolitikk. De hadde en avtale med PAX forlag. Planen var å få til 6 nummer i året, og skaffe et stort antall abonnenter. Det skulle bli sendt ut et prøvenummer som skal deles til medlemsorganisasjonene som har sagt seg villige til å sende det ut til sine lokallag og medlemmer. NAMA hadde rundt 30 støttemedlemmer som regelmessig fikk tilsendt stoff som også sendes ut til pressen.⁶⁹

Afrika Dialog ble ansett som det viktigste produktet for NAMAs informasjonsvirksomhet. De sendte ut flere prøvenummer og gratis eksemplarer. På grunn av for få abonnenter, med i 1967 hadde PAX-forlag sagt opp avtalen. Forlaget har sagt at den norske opinionen er antagelig opptatt av andre spørsmål enn det sørlige Afrikas problemer. NAMA skriver at forlaget sin lansering av tidsskriftet ikke har gitt den innsats som var ønskelig – det har tatt for lang tid fra da manuset ble levert til trykking, og til abonnentene fikk det i posten. På grunn av mangel på penger til frimerker, har tidsskriftet alle gangene vært liggende t flere dager og uker. Arbeidsutvalget mener derfor at de må prioritere å få til en informasjonsbulletin om det sørlige Afrika.⁷⁰

Ellers har NAMA organisert en foredragsturne om Sør-Afrika av aktivisten Freddy Reddy. Dette ble finansiert ved honorarene, og ble lagt opp deres lokalrepresentant i Levanger. Deres studieplan «Brytninger i det sørlige Afrika», ble brukt i flere lokallag i organisasjonene. Det har vært spredning av det danske tidsskriftet KONTAKT. Pressemeldinger har blitt sendt ut i forbindelse med den internasjonale dagen mot rasediskriminering. I forbindelse med Sharpeville-dagen 21. mars, sendte de ut artikler til flere av de større avisene i landet. Det ble blant annet skrevet en kronikk i Arbeiderbladet om «Hvit makt og svart maktesløshet.» De skriver videre at det sørlige Afrika ikke lenger har noen fremtredende plass i nyhetsstoffet, og at man derfor bør legge vekt på å få inn artikkel og kronikkstoff i pressen om disse emner. Da det ble arrangert Faglig aksjon, mottok NAMA en god del innbetalinger. Norges Handel- og

---

⁶⁹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport for NAMA, 28. august – 31. desember 1966

⁷⁰ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, NAMA, for perioden 1. januar – 17 oktober 1967

kontorfunksjonærers forbund, Norges Musikerforbund, Norsk Tolltjenestemannsforbund har fått brosjyrer, blankett og brev til fagforeningene, sendt dette ut. NAMA fikk en del innbetalinger fra disse forbund. Krisefondet for det Sør-Afrika arrangerte afrikansk uke i Oslo fra 15. til 25. juni. Sammen med NAMA og Amnesty International norsk avdeling, arrangerte dem en fotoutstilling, «Apartheid i fokus», i kunstnerforbundets lokaler. Der ble det solgt informasjonsmateriell og kunst- og suvenirgjenstander. Utstillingen var dårlig besøkt, men det var ikke store utgifter fra dette arrangementet.⁷¹

Krisefondet for Sør-Afrika arrangerte en rekke foredragsaftener i Kunstnernes Hus, der afrikansk kunst og kultur ble belyst fra ulike synsvinkler. De tok blant annet opp apartheids innflytelse på kulturen i Sør-Afrika. Da det var minnedag for Sharpeville-massakrene, kunne ikke Krisefondet arrangere noe på for dette året. Likevel ble deres materiale brukt til en tv-sending. Det ble også arrangert en pressekonferanse for UNITA, angolansk frigjøringsbevegelse. De var også med på et arrangement med presidenten i FRELIMO.⁷²

NAMA hadde god kontakt med organisasjoner i andre nordiske land. Blant annet Fællesrådet for Syd-Afrika, Den Danske Anti-Apartheidkomite, Sydafrikakomiteen i Stockholm, Sydafrikakomiteen i Finland, Sveriges Ungdomsorganisasjoners Landsråd, Anti-Apartheid Movement i London, The Irish Anti-Apartheid Movement, Mouvmment Anti-Apartheid Geneve, International Union of Socialist Youth, og Nordiska Afrikainstitutet i Uppsala. NAMA hadde også vært i kontakt med Dennis Brutus, og formannen i International Defence and Aid Fund.⁷³ Kontakten med tilsvarende organisasjoner i utlandet fortsetter i flere år, i tillegg skriver de i virksomhetsrapporten for perioden fra 1. januar til 17. oktober 1967, at NAMAs kontakt med frigjøringsbevegelsene var blitt betraktelig utvidet og styrket i perioden. Kontakten hadde vært spesielt god med ANC, FRELIMO, SWAPO, GRAE; MPLA og FPLN.⁷⁴

---

⁷¹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, NAMA, for perioden 1. januar – 17. oktober 1967

⁷² Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, Krisefondet for Sør-Afrika, for perioden 14. mars – 17. oktober

⁷³ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport NAMA. For perioden 28. august – 31. desember 1966

⁷⁴ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, NAMA. For perioden 1. januar – 17. oktober 1967

Fra virksomhetsrapporten til Krisefondet for Sør-Afrika for perioden 14. mars til 17. oktober 1967, skrev de at de har hatt et godt samarbeid med Det norske flyktningråd, Norsk Aksjon mot Apartheid, og Amnesty International, norsk avdeling. Organisasjonen som var en avdeling under International Defence & Aid Fund, hadde også vært på møte med IDAF og møtt flere delegater fra ulike land. I tillegg hadde Krisefondet har vært i uformell kontakt med flere afrikanske organisasjoner i det sørlige Afrika. Krisefondet hjalp til med å formidle kontakt mellom Arbeiderbevegelsens Solidaritetsfond og SWAPO. Krisefondet og NAMA sendte et telegram til ANC's visepresident Oliver Tambo i forbindelse med Albert Lutulis død.⁷⁵ NAMA følte at den tidligere fredsprisvinneren hadde gitt Norge et ekstra moralsk ansvar overfor antiapartheidkampen, og Luthulis oppfordring om å boikotte all samhandel med Sør-Afrika.⁷⁶

Dokumentene fra arkivene viser at både NAMA og Krisefondet hadde en relativ stor kontaktflate med tilsvarende utenlandske organisasjoner. I tillegg var Krisefondet i kontakt med norske hjelpeorganisasjoner, blant annet Det norske flyktningrådet og den norske avdelingen for Amnesty International som også var medlemmer i organisasjonen. Fra dokumentene blir det ikke oppgitt hva de samarbeidet med, men det var trolig en fordel for NAMA og Krisefondet å ha gode forbindelser med kjente og etablerte organisasjoner, men også statlig tilknytning slik som flyktningrådet. NAMA fikk også bedre kontakt med ANC, og andre frigjøringsbevegelser i Sør-Afrika.

Fra deres virksomhetsrapport under punktet om finansiering ble det nevnt at organisasjonen hadde krevd kontingentene til organisasjonene. Antagelig betalte støtte medlemmene en medlemsavgift hvert år. Videre kom det frem at det hadde kommet en del bidrag fra fagforeninger under faglig aksjon.⁷⁷ Fra NAMAs forslag til arbeidsprogram for 1966/67 kommer det frem andre måter organisasjonen tenkte å samle inn penger på. Som nevnt tidligere arrangerte NAMA en informasjonskampanje i fagbevegelsen, hvor de gjennom aksjonen ønsker å samle inn penger. For å finansiere organisasjonens informasjonsarbeid ville

---

⁷⁵ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, Krisefondet for Sør-Afrika. For perioden 14. mars – 17 oktober. 1967

⁷⁶ Drolsum 1999: 48

⁷⁷ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1957-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, NAMA. For perioden 28. august – 31. desember 1966

de lage en mappe med grafiske blad av kjente kunstnere til museer, gallerier o.l.⁷⁸ Fra deres virksomhetsrapport fra 1. januar til 17. oktober kommer det frem at den faglige aksjonen ga dem 7000 kr, og at dette har vært bærende for organisasjonens økonomi.⁷⁹

Som nevnt arrangerte Krisefondet afrikansk uke, 15. -25 juni 1967, i samarbeid med NAMA og Amnesty. Arrangementet ble avholdt i Kunsternes Hus, som de fikk disponere gratis for anledningen. Det ble donert bort norsk kunst til kunstutstillingen, til en verdi av 150 000 kr. Det ble ikke solgt kunst for mer enn ca. 20 000 kr, og de skyldte på dårlig tidspunkt og strålende vær under utstillingen. En bokhandler hadde laget en utstilling av bøker om Afrika og av afrikanske forfattere, dette mente de ble en suksess. Det ble også laget en utstilling av afrikansk kunst i Permanenten. En rekke institusjoner bevilget penger til Krisefondet i forbindelse med arrangementet. Ulike trykkerier bistod med plakater, programhefter og kataloger. Både presse og TV dekket arrangementet godt, selv om det ikke ble noen stor økonomisk suksess var styret stort sett fornøyd med arrangementet. Den norske forfatterforening har gitt Krisefondet ca. 150 dedikerte bøker. Det blir også nevnt at for perioden hadde det vært lite aktivitet i tikronerulling og kommunebrev.⁸⁰ Da Fellesrådet ble til fortsatte de med kronerulling, i tillegg til å skrive brev til flere kommuner for å be om økonomisk støtte.

15. september 1967 sendte Krisefondet en søknad til regjeringen om økonomisk støtte.⁸¹ Søknaden om pengestøtte fra regjeringen blir nevnt i virksomhetsrapporten fra 17. oktober 1967 til 2. mai 1968 til Fellesrådet, som da hadde overtatt krisefondets funksjon, og i februar 1968 bevilget utenriksdepartementet gjennom Fellesrådet 50 000 kr til International Defence and Aid Fund.⁸² Som nevnt tidligere var Norge motvillig i starten med å bevilge penger til IDAF. I 1966 sendte Krisefondet en søknad til utenriksministeren om å få 100 000 kr i bevilgning og uttrykte et ønske om høyre summer i fremtiden. I 1967 sa regjeringen seg villig

---

⁷⁸ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Forslag til arbeidsprogram for 1966/67, NAMA.

⁷⁹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, NAMA, 1. januar – 17. oktober

⁸⁰ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, Krisefondet for Sør-Afrika. For perioden 14. mars – 17. oktober 1967

⁸¹ Ibid

⁸² Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, Fellesrådet. For perioden 17 oktober 1967 – 2. mai 1968

til å gi 30 000 kr IDAF gjennom Krisefondet, noe som var betraktelig mye mindre enn det Sverige og Danmark bevilget til organisasjonen samme året. Krisefondets sendte søknad om 200 000 kr til UD, på vegne av IDAF i 1967, men fordi departementet heller ønsket å gi bistand gjennom FNs tillitsfond ble ikke dette ønsket frigitt. Likevel ga departementet 50 000 kr ettersom den daværende statsministeren, Per Borten, og utenriksministeren, John Lyng, var noen av de første sponsorene til Krisefondet. Mens Danmark og Sverige bevilget ca. 350 000 og 550 000 samme året.⁸³

Før sammenslåingen av NAMA og Krisefondet, hadde begge organisasjonene på hver sin front etablert et nettverk av medlemsorganisasjoner og andre støttespillere til deres arbeid. Men for å kunne spre informasjon om situasjonen i Sør-Afrika, var de avhengige av økonomiske midler. Medlemsavgifter, salg av kunst, og frivillige bidrag fra ulike organisasjoner var ulike metoder som organisasjonen brukte for å samle inn penger. Fra deres rapporter og referater er det ikke alltid tydelig om pengeinnsamlingene gikk til deres egne virksomheter, eller donert bort til frigjøringsbevegelser. Sannsynligvis gikk det meste av de økonomiske midlene til å finansiere informasjonsarbeidet, og det som eventuelt var til overs ble antagelig donert bort. I hvert fall var Krisefondets funksjon å samle inn penger til de rammede av apartheid i Sør-Afrika. For perioden var ikke det økonomiske bidraget fra regjeringen like stort som organisasjonen hadde håpet på, men trolig ble det gunstigere å slå sammen organisasjonene for å oppnå større gjennomslagskraft i deres arbeid.

5 Fellesrådet for det sørlige Afrika

Dokumentene til Fellesrådet viser at NAMAs og Krisefondets engasjement innenfor idrettsboikotten ble overført videre, men også at organisasjonenes metoder og strategier innenfor informasjonsvirksomhet fortsatte etter sammenslåingen. I dette kapittelet skal jeg undersøke hvordan Fellesrådet for det sørlige Afrika ble opprettet i 1967. Videre skal jeg gå inn på hvilke arbeidsmetoder og satsningsområder organisasjonen hadde i oppstartsfasen, frem til 1970. Til slutt i kapittelet ser jeg på hvordan organisasjonen ble finansiert.

5.1 Opprettelsen av organisasjonen

Den 17. oktober 1967 ble Krisefondet for Sør-Afrika og Norsk aksjon mot apartheid, enige om å gå sammen og danne Fellesrådet for det sørlige Afrika. Til sine medlemsorganisasjoner

---

⁸³ Eriksen 2000: 34

begrunnet de sammenslåingen med at organisasjonene hadde flere oppgaver som var felles, og på grunn av mye dobbeltarbeid og ekstra utgifter, spesielt med tanke på informasjonsarbeid, var det hensiktsmessig å gå sammen. De ønsket også at organisasjonene skulle stå mer samlet og at det var større innsats blant deres medlemmer.⁸⁴ Undertrykkelsen av de portugisiske koloniene fikk også større oppmerksomhet etter at lederen for Frelimo, Eduardo Mondlane, var på besøk i Oslo og kritiserte NATO sin rolle i den portugisiske kolonikrigen. Ettersom arbeidsmengden trolig økte etter at organisasjonenes engasjementsområder utvidet seg, var det antagelig bedre å slå seg sammen.

I forbindelse med opprettelsen, lagde Fellesrådet en forskrift som skulle si noe om hvilke formål organisasjonen hadde, og deres virksomhetsområde. Den forteller blant annet at de ønsket å arbeide for å fremme menneskerettighetene for alle mennesker i det sørlige Afrika, og avskaffe minoritetsregimer, kolonivelde og segregasjonspolitik i området. For å oppnå dette skal de samarbeide og støtte andre organisasjoner, både innenlands og utenlands, som arbeider for politisk og økonomisk frigjøring av disse områdene. Fellesrådet opplyser videre om at de skal drive et informasjons- og opplysningsarbeid om forholdene i det sørlige Afrika, samt klargjøre Norges rolle i situasjonene i landene. Organisasjonen skulle også arbeide for at Norge i FN og andre internasjonale organisasjoner skal bidra til å gjøre det slutt på undertrykkingen i det sørlige Afrika. Videre i forskriften blir det beskrevet hvordan strukturen i organisasjonen skal se ut. Der Fellesrådet skal bestå av en hovedkomite som er Fellesrådets øverste myndighet, og har ansvaret for avgjørelser som handler om Fellesrådets virksomhet. Styret er Fellesrådets utøvende organ, med ansvar for å gjennomføre de vedtakene som hovedkomiteen vedtar. Styret skal også overføre midler til et fond. Fondskomiteen sørger for at fondets midler blir brukt i henhold til forskriftene om Fellesrådets formål og virksomhetsområde.⁸⁵

I styrets forslag til arbeidsprogram for 1968 står det nærmere om organisasjonens mål for deres arbeid. Derav videreførte dem de formålene til organisasjonen som ble skrevet i deres forskrifter. De ville fortsette å bekjempe segregasjonspolitik og minoritetsstyre i det sørlige

---

⁸⁴ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Brev til medlemsorganisasjonene i Krisefondet for Sør-Afrika og NAMA, 4. oktober 1967

⁸⁵ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Forskrifter vedtatt 17. oktober 1967, endret 16. juni 1969.

Afrika, ved å støtte krav om internasjonale tiltak mot regimene, og samarbeide med de som ønsker å motarbeide undertrykkende politikk. For å oppnå dette ville dem påvirke stortinget og regjerings holdning til det sørlige Afrikas problemer, spesielt da det kom til Norges standpunkt i FN.⁸⁶ Som nevnt tidligere var Norge sammen med de andre skandinaviske landene i FN, sterkt imot avkolonisering i Afrika. Men så fort Norges egne økonomiske interesser ble satt på spill, var myndighetene passive. Som flere historikere trekker frem er det skipsfartsforbindelsene til Sør-Afrika som gjør at Norge ble tilbakeholden da det gjaldt sanksjoner og flere politiske spørsmål om landet. Sharpeville-massakeren, undertrykkelsen av ANC og fengslingen av Nelson Mandela førte til at den norske opinionen tok mer avstand fra apartheid.⁸⁷ Samtidig ønsket Fellestrådet at regjeringen skulle ta et tydeligere oppgjør mot apartheidregimet.

Fellestrådet ville samarbeide med tilsvarende organisasjoner i de nordiske landene med sikte på å få en felles nordisk politikk i FN i det som angår det sørlige Afrika. De ville anse at ofrene for apartheid og annen segregasjonspolitik skulle få norsk og internasjonal hjelp og støtte. Organisasjonen vil invitere eksilpolitikere fra det sørlige Afrika til Norge, og arbeide for en nasjonal og internasjonal kultur- og idrettsboikott av det sørlige Afrika. Til slutt skriver de at de ønsker å få støtte for organisasjonens synspunkter fra kjente kvinner og menn ved å utvide krisefondets gruppe av såkalte «sponsors».⁸⁸ Alt fra forslaget om arbeidsprogram ble vedtatt på hovedkomitemøtet, bortsett fra det punktet med boikott – her hadde en representant fra Unge høyre en innvending om at man burde tilføye «når dette er hensiktsmessig.» Det resulterte i at de holdt en avstemning for dette forslaget der de fleste stemte for denne innvendingen.⁸⁹ Det var viktig for organisasjonene at Unge Høyre fortsatt ønsket å være med. For Fellestrådet var det viktig å vise bredde i det politiske landskapet, samtidig var det en fordel at partiet hadde en stor medlemsskare.⁹⁰

---

⁸⁶ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Styrets forslag til arbeidsprogram for 1968

⁸⁷ Simensen 2003: 104-105

⁸⁸ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Styrets forslag til arbeidsprogram for 1968

⁸⁹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Hovedkomitemøte 2. mai 1968. Innvendinger for arbeidsprogram for 1968

⁹⁰ Drolsum 1999: 16

5.2 Etableringsfasen

Fellesrådet fortsatte kampen om å boikotte idrett Sør-Afrika i de olympiske lekene. I 1968 vedtok komiteen i IOC at Sør-Afrika skulle få delta i de olympiske lekene fordi landet godtok å sende et blandet lag.⁹¹ Derfor sendte Fellesrådet et brev til Norges Olympiske Komite med en oppfordring om at Norges olympiske komite måtte anmode presidenten i IOC om å innkalle til et nytt møte hvor de kan ta spørsmålet om Sør-Afrikas deltagelse i OL opp til ny vurdering. De viste til Det olympiske Charter sitt prinsipp med at diskriminering ikke er tillatt i idretten. Fellesrådet henviste også til IOC sin resolusjon i Baden-Baden i 1963 om at prinsippet ikke bare skulle gjelde deltagelse i olympiader, men også forholdene i deltagerens land. Dette brevet gikk også ut som pressemelding. Dagen etter sendte de også brev til presidenten til IOC, hvor de skrev at Fellesrådet støttet at de olympiske lekene fortsetter med ekskludering av Sør-Afrika fra de olympiske lekene. I den forbindelse fikk Fellesrådet også støtte fra idrettsfolk og organisasjoner som ville være med å protestere. De som skrev under på dette oppropet var idrettsfolk fra: friidrett, skøyteløpere, turn, svømming og stup, håndball, sykling, ridning, vektløfting og roing.⁹² Selv om de ikke fikk gjennomslag for boikottingen, hadde det saken antagelig bidratt med å sette søkelys på situasjonen i Sør-Afrika.

Da de norske idrettsutøvere deltok i idrettskonkurranse i Sør-Afrika for første gang, arrangerte Fellesrådet en underskriftskampanje i 1970. Kampanjen skulle ta avstand fra turneres og dommernes deltakelse. De bad Idrettsforbundet og Norges Gymnastikk- og Turnforbund om å be deltagerne å bli hjemme, samtidig som de oppfordret idrettsorganisasjonene til å ta initiativ til å få Sør-Afrika ekskludert fra det internasjonale Gymnastikkforbund. Aktive idrettsfolk, idrettsledere, enkeltpersoner og ungdomsorganisasjoner sluttet seg til saken. Fellesrådet skriver videre i sin virksomhetsrapport at aksjonen ikke førte til at turnere ble hjemme, men saken fikk likevel stor oppmerksomhet og pressemeldinger fikk bred dekning i presse og kringkasting. På grunn av deknningen, mener organisasjonen at de fikk mulighet til å belyse forholdene i det sørlige Afrika. Samtidig har Sør-Afrika blitt utelukket fra den internasjonale deltakelse i stadige flere idrettsgrener. Ifølge Fellesrådet er dette på grunn av flere liknede aksjoner i andre vestlige

---

⁹¹ Drolsum 1999: 58

⁹² Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0003 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Brev til Norges Olympiske Komite, 28. februar 1968

land, og et kontinuerlig press fra South african non-racial olympic committee (SAN-ROC) og andre fra den internasjonale olympiske komite.⁹³

Et av Fellesrådets vedtak fra forskriftene var å invitere eksilpolitikere fra det sørlige Afrika. Fellesrådet arrangerte et besøk av George Peake, som var tidligere fange på Robben Island og medlem i den sørafrikanske organisasjonen Pan Africans Congress (PAC). De sørget for at han kom i kontakt med representanter fra UD, politiske partier og fagorganisasjonen. To av Oslos dagsaviser lagde fyldige intervjuer. Det kom også innslag på radio. Biskopen Ambrose Reeves, som var motstander av apartheid, var også på besøk i Norge. På initiativ fra Fellesrådet med Amnesty International norsk avdeling, og Fredskontoret, inviterte de biskopen. Han besøkte UD og Stortinget, var på pressekonferanse og intervju med dagsrevyen. Selv om Fellesrådet skriver at det åpne møtet hadde en «pinlig svak» oppslutning, mener de at det generelt var en suksess. Alle morgenavisene i Oslo ga saken en god spalteplass. Styremedlemmene var også veldig aktive i den perioden med å være foredragsholdere i forskjellige fora.⁹⁴ I de første årene var det viktig for organisasjonen å etablere kontakt mellom frigjøringsbevegelsene og norske myndigheter, samt holde pressen informert. Dermed ville interessen for det sørlige Afrika bli holdt i live. Selv om det etter hvert ble en politisk venstrebølge i den norske opinionen, var myndighetenes holdning til frigjøringskrigene og antiapartheidkampen avholdende som følge av uvitenhet og usikkerhet.⁹⁵

I perioden drev Fellesrådet også med informasjons- og opplysningsarbeid som NAMA og Krisefondet hadde gjort tidligere. I forbindelse med en lysaksjon trykket Fellesrådet opp 20 000 eksemplarer av brosjyren, «Norsk ungdom føler medansvar». Med informasjonsbulletin, har dem i perioden ikke gitt ut noen nummere, men Fellesrådet hadde

---

⁹³ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport fra styret, Fellesrådet. Periode 16. juni – 9. november 1970

⁹⁴ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport fra styret, Fellesrådet. For perioden 17. oktober 1967 – 2. mai 1968

⁹⁵ Drolsum 2000: 224

sendt ut 8 pressemeldinger.⁹⁶ Fellesrådet ønsket imidlertid at organisasjonen skulle bli bedre på å gi ut informasjonsbulletin, hvor de hadde som mål å gi ut hver måned. Bulletinen skulle inneholde nyheter, kommentarer og analyser av forholdene i det sørlige Afrika. Denne vil de å gi til medlemsorganisasjoner, aviser, telegrambyråer og interesserte organisasjoner og personer.⁹⁷

Fellesrådet har hatt problemer med å trykke opp informasjonsbulletin regelmessig. De kan rapportere om at det var store utgifter med trykking og utsending hver måned, derfor måtte de gå inn for en prinsipiell form for abonnementsordning for å dekke kostnadene av produksjonen. Formannen uttrykte også på møtet at det burde satses sterkere på å gi ut pressemeldinger til aviser og organisasjoner som er interesserte i informasjon om det sørlige Afrika. De mener at dette vil kunne være en bedre måte å utnytte informasjonsmaterieell, som de fikk fra internasjonale kontakter.⁹⁸

I forbindelse med FNs markering av menneskerettighetsåret i 1968 ville Fellesrådet arrangere aksjoner.⁹⁹ Til markeringen hadde IDAF sendt ut invitasjoner til den norske ambassaden uten å få svar. Som nevnt var ikke Fellesrådet fornøyd med den norske regjeringens manglende interesser ovenfor IDAF. Til å begynne med var regjeringen også skeptiske til ANC bevegelsens angivelige kommunistiske kontakter. Abdul Minty klagde også på den manglende kontakten mellom Norge og anti-apartheidbevegelsen.¹⁰⁰ Men ved flere anledninger inviterte Fellesrådet Abdul Minty til Norge. På det ene besøket holdt han foredrag på et hovedkomitemøte. For å skape oppmerksomhet rundt hans besøk sendte Fellesrådet en pressemelding som havnet i Aftenposten og Arbeiderbladet. NRK lagde også et TV-innslag til utenriksmagasinet om det sørlige Afrika, der de blant annet skulle intervju

---

⁹⁶ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport fra styret, Fellesrådet. For perioden 17. oktober 1967 – 2. mai 1968

⁹⁷ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Styrets forslag til arbeidsprogram for 1968.

⁹⁸ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Styremøte i Fellesrådet, 11. mars 1969.

⁹⁹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Styrets forslag til arbeidsprogram for 1968.

¹⁰⁰ Eriksen 2000: 35

Minty. Styret vedtok å bistå i dette programmet, og de vil forsøke å få inn en påminnelse om at 21 mars er dagen Sharpeville-massakeren fant sted.¹⁰¹

De ønsket å sette i gang en ny informasjonskampanje i fagbevegelsen der de ville spre brosjyrer i fagforeningene, samt levere artikler til annet stoff til fagblad og dagspresse. For å kunne utvide organisasjonens nettverk planla de å jobbe for å skaffe flere kontakter for Fellesrådet, på den måten ville det være med effektivt å drive informasjonsvirksomheten, aksjoner og liknende. Fellesrådet ønsker også å tiltrekke seg flere unge ved å arrangere seminar for de som vil engasjere seg.¹⁰² Et av de viktigste målgruppene til Fellesrådet var barn og unge. Dette var en målgruppe som er lettpåvirkelig, og de vil i fremtiden kunne styre samfunnet. På 1960-tallet utviklet det seg også en engasjert og radikal ungdomsgenerasjon som protesterte mot den vestlige utbyttingen i den tredje verdenen.¹⁰³

Utover 1969 og 1970 klarte endelig Fellesrådet å produsere informasjonsbulletiner, i perioden hadde de har gitt ut 5 nummer. Bulletinene hadde bakgrunnsstoff om frigjøringsbevegelsene, og disse ble spesielt vært spredd blant skoleelever. Styremedlemmer har holdt på med foredrag, vesentlig på skoler og i ungdomsorganisasjoner. Medlemmer av styret har også bidratt med artikler til pressen, og ved ulike anledninger medvirket i programmer om det sørlige Afrika i radio og TV. Pressemeldingene har blitt sendt ut noe regelmessig, og de har fått ulik dekning i massemediene.¹⁰⁴

Fellesrådet jobbet fortsatt med å lansere bøker om Sørvest-Afrika, Angola, Mosambik og Sør-Afrika. I tillegg vil de utgi en norsk utgave av «This apartheid» med økonomisk støtte fra Dag og Sten Hammaskjølde's fond.¹⁰⁵ På hovedkomitemøte den 3. mars 1969 ble faktabok om det sørlige Afrika etterlyst. Dette prosjektet ble skrinlagt. De mente at det mest nødvendige for Fellesrådet var å få til en regelmessig pressebulletin og lignende informasjonsstoff. De på

---

¹⁰¹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Styremøte i Fellesrådet, 11. mars 1969.

¹⁰² Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Styrets forslag til arbeidsprogram for 1968.

¹⁰³ Tamnes 1997: 92

¹⁰⁴ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, Fellesrådet. For perioden 16. juni 1969 – 9. november 1970.

¹⁰⁵ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Styrets forslag til arbeidsprogram for 1968.

møtet mener det har vært svak aktivitet og at styremedlemmene har hatt for mye å gjøre i andre organisasjoner. Det ble også nevnt at det hadde vært en endring i det internasjonale fokuset, hvor det hadde vært liten omtale av det sørlige Afrika i avisene. Antagelig var det Vietnam- og Biafrakrigen som tok mest plass i mediene. Likevel opplever de at det er en stor sympati for dere arbeid, noe som blant annet blir vist gjennom tikronerullingen.¹⁰⁶

I perioden 1969 og 1970 hadde Fellestrådet fortsatt kontakt med frigjøringsbevegelsene, og ved ulike anledninger hadde de møter med representanter fra ANC, SWAPO, ZAPU, ZANU, MPLA og PAIGC. Fellestrådet og Arbeiderpartiet inviterte MPLAs president, Agostinho Neto, til Oslo. Det ble holdt pressekonferanser, intervjuer med radio og TV, og møter med utenriksdepartementet. NKP, SF, DNA, Venstre, Senterpartiet og KRF var til stedet, i tillegg til spesialkomiteen for hjelp til flyktninger fra det sørlige Afrika, SAIH, og medlemsorganisasjonene til Fellestrådet. Fellestrådet var optimistiske til at besøkene fra PAIGC og MPLA ville påvirke til offentlige bevilgninger til frigjøringsbevegelsenes sosiale programmer.¹⁰⁷

Fra 1969 hadde Fellestrådet god kontakt med Akademikernes Internasjonale Hjelpesfond, SAIH, som også bevilget penger til Mosambik Institute og PAIGC sitt skolebokprogram.¹⁰⁸ SAIH hadde tidligere vært medlem av Krisefondet. Flere stipendiater fra FN kom til Norge på 1950-tallet, men engasjementet for stipendiatvirksomheten ble større i 1962 etter at Norsk utviklingshjelp ble etablert. Den første fargede sørafrikansk stipendiat kom i 1960 til Norge, og av organisering fra Norsk Studentsamband kom flere sørafrikanske stipendiater. Blant dem var Freddy Reddy, som var nevnt i forrige kapittel arrangerte NAMA og Krisefondet en foredragsturne med Reddy. Han ble etter hvert formann i Det Norske Studentersamfund. Norsk Studentsamband etablerte på 1960-tallet hjelpefondet, SAIH, som studenter finansierte gjennom semesteravgifter, samt bidrag fra ansatte på universiteter. SAIH sine midler ble

---

¹⁰⁶ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Hovedkomitemøte, Fellestrådet. 3. mars 1969

¹⁰⁷ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, Fellestrådet. For perioden 16. juni 1969 til 9. november 1970

¹⁰⁸ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, Fellestrådet. For perioden 16. juni 1969 til 9. november 1970

hovedsakelig brukt til støttetiltak til utviklingsland. I sammenheng med engasjementet for Sør-Afrika, ga de også midler til universitetet i Lesotho.¹⁰⁹

I styrets forslag til arbeidsprogram for 1968 kom det fram noen planer for hvordan organisasjonen skulle finansieres. Flere metoder ble brukt for å samle inn penger. Blant annet ville de arrangere en omfattende lysaksjon i byer og tettbygde strøk. Det var også diverse gjenstander de hadde planer om å selge, som kunstverker som de mottok til Afrikansk uke i 1967. De ønsket å sende det for salg til en vandreutstilling i landet, samt kontakte skoler, privatpersoner og firmaer med direkte tilbud av kunsten. Det var også andre gjenstander de ville selge til skoler, blant annet en plate av Nelson Mandela, og noen merker i forbindelse med menneskerettighetsdagene. Noe skulle de også selge privat gjennom styremedlemmer. Krisefondet hadde tidligere mottatt noen bøker som Fellesrådet planla å selge til sykehusbibliotek for barn og eventuelt tilsvarende boksamlinger. Rundt juletider hadde organisasjonen planer om å selge mapper med grafiske blad, og samle inn penger til en faglig aksjon. På nytt velger de også å arrangere en landsomfattende tikronerulling og skrive brev til landets kommuner hvor de ba om pengestøtte.¹¹⁰

Fra hovedkomitemøtet kunne Fellesrådet rapportere om at lysaksjonen ikke var en suksess og at dette skyldtes svikt i informasjonsarbeidet, samtidig var det behov for flere kontaktpersoner til aksjonen. Men de var positivt innstilt på at de hadde et overskudd på 4000 kr fra arrangementet.¹¹¹ Tikronerullingene har i perioden fungert i varierende grad. Fra 1968 og starten av 1969, kunne de rapportere at det ga gode resultater,¹¹² men fra det samme året ga det etter hvert dårligere tikronerullingens resultater.¹¹³

---

¹⁰⁹ Simensen 20003: 128

¹¹⁰ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Styrets forslag til arbeidsprogram for 1968

¹¹¹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Hovedkomitemøte, Fellesrådet. 2. mai 1968

¹¹² Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport fra styret, Fellesrådet. For perioden 1. mai 1968 – 27. februar 1969.

¹¹³ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, Fellesrådet. For perioden 3. mars – 15. juni 1969

Fra deres virksomhetsrapport for perioden 16. juni 1969 til 9. november 1970, står det at den norske regjeringen bevilget 10 000 pund til IDAF det året.¹¹⁴ Det står ikke om det var 1969, eller 1970. Sannsynligvis var det 1969, selv om Eriksen skriver at bevilgingen var på 12 000 pund fra regjeringen det året. I 1970 mottok ikke IDAF noen midler fra regjeringen fordi midlene gikk til Nigeria som var rammet av borgerkrig, og IDAF stod ikke på deres budsjettliste under «naturkatastrofer og humanitær bistand».¹¹⁵

Fellesrådet skriver at det har vært umulig å utføre et tilfredsstillende formålstjenlig arbeid gjennom kun å ha landsomfattende organisasjoner som medlemmer. Med andre ord har det nok vært økonomisk krevende for organisasjonen å drive informasjonsvirksomhet. Derfor vedtok de en prøveordning å opprette økonomisk forpliktende støttemedlemskap i Fellesrådet av enkeltpersoner.¹¹⁶

Fra perioden 1969 til 1970 hadde Fellesrådet små muligheter til å drive innsamlingsarbeid, og derfor konsentrerte de arbeidet om å påvirke andre institusjoner og organisasjoner som de mener burde bevilge penger til frigjøringsbevegelsene. Dette gjelder i første rekke Direktoratet for utviklingshjelp. Fellesrådet har henvendt seg til partigruppene i Stortinget med oppfordring om at Stortinget bevilger utviklingshjelp til frigjøringsbevegelsenes oppbyggingsvirksomhet. Mosambik Institute har hittil en bevilging på 200 000 kr av midler for hjelp til flyktninger fra det sørlige Afrika.¹¹⁷ På styremøte 20. oktober ble de enige om å opprette kontoer til frigjøringsbevegelsene: MPLA-innsamlingen, PAIGC-innsamlingen, og FRELIMO-innsamlingen.¹¹⁸

Ved flere anledninger sendte også Fellesrådet søknader om økonomisk støtte fra staten. Til UD ba de om støtte til informasjonsvirksomhet og de portugisiske koloniers

---

¹¹⁴ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, Fellesrådet. For perioden 16. juni 1969 til 9. november 1970

¹¹⁵ Eriksen 2000: 35

¹¹⁶ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Hovedkomitemøte, Fellesrådet. 3. mars 1969

¹¹⁷ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da – L0001 (1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen: Virksomhetsrapport, Fellesrådet. Periode 16 juni 1969 – 9. november 1970.

¹¹⁸ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte, Fellesrådet. 20. oktober 1970

frigjøringsbevegelsers sosiale utviklingsprogrammer.¹¹⁹ Til informasjonsvirksomheten ville Fellesrådet ha penger til hefter, studiemateriell, foredragsturneer, vandretstilling til skoler, ungdomslederkurs, pressestoff og informasjonsbulletin. De planlegger å søke til utenriksdepartementet, FN-sambandet og Dag og Sten Hammerschjolds fond.¹²⁰ De ble også enige om å søke individuelt informasjonsstipend fra direktoratet for utviklingshjelp. I tillegg vedtok de å lage et utkast til en søknad som skal sendes til LO, om støtte til utgivelse av «Workers under apartheid», på 5000 kr. De ville også ha en innsamling på skoler o.l. til inntekt for FRELIMO.¹²¹

I 1970 6. november sendte Fellesrådet et brev til utenriksdepartementet om pengestøtte i forbindelse med FN-resolusjonen «Det internasjonale kampår mot rasisme og diskriminering» i 1971. De skriver at de har utarbeidet et arbeidsopplegg for dette året, men at de har begrensende ressurser for å gjennomføre dette. Derfor ber de om støtte til utgivelse av hefter og studiemateriell om apartheid, foredragsreiser til skoler, elevsamfunn, foreninger og ungdomsklubber, og ungdomslederkurs. De ønsket også en regelmessig informasjonsvirksomhet med pressemeldinger og informasjonsbulletiner til massemediene. I tillegg ønsker de å ha fotoutstillinger, billedbånd og filmer for skole og foredragsvirksomhet.¹²² Fellesrådet fikk ekstrabevilging til det internasjonale år mot rasediskriminering, på 50 000 kr, fra Den norske Unescokommisjon.

På hovedkomitemøtet 9. november 1970 ble det rapportert om fondskomiteens virksomhet. I 1969 bevilget fondskomiteen et beløp på 50 000 kr, hvor 10 000 gikk til Mosambik Institute, og 10 000 kr til FRELIMO, samt 15 000 hver til MPLA og SWAPO. Etter dette har ikke fondskomiteen disponert egne midler. De har heller forsøkt å få andre instanser til å bevilge støtte i spesielle tilfeller. Gjennom styret fikk støttekomiteen i DNA/LO til å bevilge 2500 kr for å dekke reiseutgifter for SWAPOs representant til FN's generalforsamling. Med styrets

---

¹¹⁹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte, Fellesrådet. 8. oktober 1970

¹²⁰ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte, Fellesrådet. 28. september 1970.

¹²¹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Møte i innsamlingsavdelingen i styret. 26. november 1970

¹²² Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0006 (1967-1975) – Gruppe C – Norske institusjoner og FN: Brev til utenriksdepartementet 6. november 1970

forslag til arbeidsprogram for 1970-71 foreslår de å fortsette med tikronerulling, selge kunst fra den afrikanske uka i 1967. I tillegg vil dem fortsette med å sende forespørsel om økonomisk støtte til landets kommuner, politiske partier, kristelige organisasjoner og andre organisasjoner. De foreslår også å sette i gang kampanjer for å få samlet inn penger til kontoene PAIGC, MPLA, FRELIMO. Styret foreslår å fastsette årskontingent for medlemsorganisasjonene. Dersom de innfører dette vil de fastsette en årskontingent på 100 kr for 1970.¹²³

Fellesrådet sendte en henvendelse til partigruppene i Stortinget og henvendelsen til enkeltrepresentanter om samme vedrørende bevilgninger over 1971-budsjettet for u-hjelpen til FRELIMO, MPLA og PAIGC. Det ble også vedtatt på styremøte å sende en henvendelse til stortingsrepresentantene med oppfordring til personlig støtte til innsamlingene av de nevnte bevegelsene. Det ble vedtatt at informasjonskomiteen sender søknad til direktoratet om støtte til informasjonsvirksomheten.¹²⁴

Fellesrådet ble opprettet på bakgrunn av at NAMA og Krisefondet hadde nokså like arbeidsoppgaver, samtidig kunne sammenslåingen minke utgiftene fra informasjonsarbeidet. Likevel var dette en nyetablert organisasjon, og det var diverse planer og oppgaver som ikke gikk etter planen. Fellesrådet drev aktivt med å boikotte Sør-Afrika fra OL, og oppfordret de norske turneres til å ikke delta i landet gjennom brev, opprop og pressemeldinger. De fikk ikke gjennomslag, men sakene fikk oppmerksomhet. I perioden inviterte også Fellesrådet noen eksilpolitikere, noe som skapte en del publisitet i media. Fra Fellesrådets arbeidsprogram hadde organisasjonen som mål å blant annet påvirke Stortinget og regjeringens holdninger til situasjonen i Sør-Afrika, noe de forsøkte å oppnå ved å arrangere møter mellom aktivistene og utenriksdepartementet og Stortinget. Organisasjonens informasjonsarbeid fungerte i varierende grad, men de lyktes ikke med å produsere så mye bulletiner og brosjyrer som de hadde ønsket, og de fikk heller ikke produsert faktabok om det sørlige Afrika. Samtidig klarte Fellesrådet å skape oppmerksomhet om apartheid i Sør-Afrika gjennom pressen.

---

¹²³ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Hovedkomitemøte. 9 november 1970

¹²⁴ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte 19. november 1970.

For å finansiere organisasjonens virksomhet arrangerte Fellestrådet blant annet lysaksjoner, salg av kunst og andre gjenstander, skrev brev til kommuner og iverksatte kronerulling. Sistnevnte ga lite inntekter, og ellers strakk ikke økonomien til i organisasjonen. Det ble derfor bestemt at de skulle innføre medlemsavgifter til enkeltpersoner som var medlemmer av Fellestrådet. De sendte også forespørslers om støtte fra utenriksdepartementet til å kunne gjennomføre den informasjonsvirksomheten som de hadde planlagt for markeringen av Det internasjonale kampår mot rasisme og diskriminering. I tillegg hadde de planer om å sende søknad til FN-sambandet, og Dag og Sten Hammerskjølds fond. Etter hvert mottok Fellestrådet penger fra Den norske Unescokommisjonen. Fellestrådet opprettet innsamlingskontoer til FRELIMO, MPLA og PAIGC. I 1969 ga regjeringen bevilgninger til IDAF, og Fellestrådet presset stadig på at Stortinget skulle gi penger til frigjøringsbevegelsene i de portugisiske koloniene, FRELIMO, MPLA og PAIGC. Fellestrådet selv ga penger til Mosambik Institute, FRELIMO og SWAPO.

6 Fellestrådet skifter fokus

Fra starten av 1970-tallet gikk frigjøringskrigene gradvis i de afrikanske landenes favør da flere områder i de portugisiske koloniene ble frigjort.¹²⁵ Etter hvert som nøytralitetsfokuset gradvis forvitret i bistandsarbeidet, kan det ha bidratt til å senke terskelen for å gi statlig støtte til politiske bevegelser. Som nevnt tidligere åpnet regjeringen for å kunne gi direkte økonomiske bidrag til frigjøringsbevegelsene i de portugisiske områdene. Fellestrådet hadde opprettet innsamlingskontoer til Angola, Mosambik og Guinea Bissau, og Antiapartheidkampen i Sør-Afrika fikk mindre fokus sammenlignet med de portugisiske koloniene.

6.1 De portugisiske koloniene

Fra styret sitt forslag til arbeidsprogram for 1970-1971 listet de opp ulike målsetninger organisasjonen hadde for perioden. De hadde en ambisjon om at organisasjonen skulle intensivere arbeidet sitt ved å satse på større spredning av informasjon om undertrykkelse, kolonialisme og imperialisme i det sørlige Afrika. Informasjonen skulle vektlegges på frigjøringskampen til ANC, ZAPU, SWAPO, FRELIMO, MPLA og PAIGC, og deres utviklingsarbeid. Fellestrådet ville nå ut til skoler, ungdomsorganisasjoner, fagbevegelsen, de

---

¹²⁵ Eriksen 2019: 272

politiske partiene, medlemsorganisasjoner, pressen og kringkastingen. De ville også fortsette med studievirksomhet, der de oppfordret styremedlemmer og andre, og representanter fra frigjøringsbevegelsene til å delta i foredragsreiser i samarbeid med medlemsorganisasjoner, skoler, akademier og lignende. I tillegg ville organisasjonen arrangere kurs for tillitsmenn i ungdomsorganisasjoner om utviklingshjelp og frigjøringsbevegelsene. For å oppnå disse målsetningene ville Fellestrådet konsentrere seg om markeringen for det Internasjonale kampår mot rasisme og rasediskriminering, og på utviklingen av de frigjorte områdene i Angola, Mosambik og Guinea Bissau. Fellestrådet forsøkte å informere den norske opinionen om frigjøringskrigen, samtidig presset Stortinget til å støtte frigjøringsbevegelsene i de portugisiske koloniene.¹²⁶

Utover 1970-tallet ville Fellestrådet jobbe med det som kom til å gi mest resultater. De portugisiske koloniene ble ansett som mer sårbare enn Sør-Afrika og Zimbabwe. De norske myndighetene hadde i starten vanskeligheter med å knytte seg til representanter fra ANC, delvis på grunn av tilknytningen mellom apartheidregimet og Frankrike, Storbritannia, USA og de andre allierte i NATO. Flere NATO-medlemmer assosierte ANC med kommunismen. Det sørafrikanske regimet spilte på kommunistfrykten og gjorde det tydelig ovenfor de vestlige landene at de var en viktig motstander av kommunismen.¹²⁷ Folkeretten fastslo at bistand bare skulle gå til humanitært arbeid eller til flyktninger, hvorav de sørafrikanske flyktninger under tilsyn av frigjøringsbevegelsene var en liten andel. Angola, Mosambik, Zimbabwe/Rhodesia og Namibia hadde mye større behov hjelp av flyktninger. I tillegg til frykten for å bryte med den internasjonale loven, hadde utenriksministeren fulgt planen om frigjøring av det sørlige Afrika til OAU – de svakeste områdene først som var de portugisiske koloniene, deretter Zimbabwe, Namibia, og til slutt Sør-Afrika. Noe de mente var den beste måten å bekjempe apartheid og kolonialisme.¹²⁸

For året 1971 kan det se ut til at Fellestrådet hadde fulgt de sakene som de ville konsentrere seg om, som ble nevnt i deres forslag for arbeidsprogram. Der de ville fokusere på områdene Angola, Mosambik og Guinea Bissau. Selv om de engasjerte seg om situasjonen i Sør-Afrika,

---

¹²⁶ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Hovedkomitemøte, Fellestrådet. 9. november 1970, med vedlegg av Styrets forslag til arbeidsprogram for 1970-1971

¹²⁷ Drolsum 2000: 224-225

¹²⁸ Østbye 200: 133

kan det virke som at de andre områdene ble prioritert for dette året. Fra deres referater fra styremøtene gir det det inntrykket at saken om Portugal og NATO var det de var mest opptatt av.¹²⁹ I referatene fra 1972 er det mye av de samme arbeidsmetodene og temaene som går igjen, hvor det var mye engasjement rundt de portugisiske koloniene. Fellesrådet inviterte blant annet en representant fra MPLA og PAIGC til Norge, og arrangerte et møte mellom FRELIMO og UD og Norad.¹³⁰

Mye av tiden på møtene i 1973 gikk til planlegging av hvordan de skulle arrangere Afrika-uka. Det ble nevnt på styremøtet fra februar at de skulle lage bulletiner eller aviser, skape pr, vise film, arrangere seminar, demonstrasjon og utstilling. For uka ville de å ta opp temaer som imperialisme og apartheid, i tillegg til noe om den militære kampen og legge vekt på oppbyggingsarbeidet. Men de så seg nødt til å ha en politisk prioritering av frigjøringsbevegelsene; i første rekke PAIGC, FRELIMO og MPLA, deretter SWAPO, ANC, ZANU, ZAPU og PAC.¹³¹ Afrika-uka i 1974 handlet også mye om situasjonen i Portugal etter kuppet. Fellesrådet rapporterte at utstillingen var godt besøkt, og at utstillingen kunne være en god måte å få kontakt med folk på. De fikk også samlet inn penger. Under møtet konkluderte dem ikke hvem pengene skulle gå til, men de diskuterte at innsamlingen burde gå til MPLA, SWAPO og PAIGC. Med tanke på frigjøringsbevegelsene i Zimbabwe og Sør-Afrika, så måtte dette diskuteres videre.¹³²

Fellesrådet ble invitert til FNs special committee against apartheid for å delta i seminar om Sør-Afrika. Fra deres styremøte 17. april 1975, skriver medlemmene av styremøte at de skal forsøke å sende en representant.¹³³ I andre referater fra 1975, handler det mye om planlegging av Afrika-uka som skal arrangeres 29. september til 3. oktober dette året, hvor de samarbeider med SAIH. På møtene i mai diskuteres det om hvilke temaer som skal være i

---

¹²⁹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A - Møtebøker

¹³⁰ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker. Styremøte, 5. april 1972

¹³¹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Gruppemøte for Afrika-uka. 15. mars 1973

¹³² Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Gruppemøte for Afrika-uka. 4. mars 1973

¹³³ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte, Fellesrådet. 17. april 1975.

fokus. Angola, Rhodesia, Portugals innflytelse og kvinnefrigjøring blir nevnt. Men i september kommer det frem at utstillingen skal handle om det positive i samfunnskampen, men at kampen fortsetter, og Mosambiks problemer i forhold til Sør-Afrika blir trukket frem som eksempel. Videre skriver dem at Anti-apartheid, Namibia, Zimbabwe, Norges handel med Sør-Afrika og Angola skal være med i utstillingen. Det ble opprettet en SWAPO konto i 1975.¹³⁴

Abdul Minty var på besøk hos Fellesrådet mot slutten av året i 1975. Han redegjorde for forholdene i Sør-Afrika, og kritiserte Norges holdning til Landet og NATOs økende kontakt med Sør-Afrika. Minty gjorde Fellesrådet oppmerksom på at det var viktig med økonomisk støtte til frigjøringsbevegelsene, men at den viktigste oppgaven er å påvirke den norske regjeringen og opinionen til å bli bevisst på situasjonen i Sør-Afrika.¹³⁵ Etter kuppet i Portugal ville Fellesrådet lage en ny plattform. Enkelte i organisasjonen mente at de fremover burde bare fokusere på anti-apartheid arbeid i Norge. Andre mente at de ikke burde utelukke Angola ettersom behovet for støtte til MPLA ville være større enn noensinne.¹³⁶

Fra 1970-tallet ville Fellesrådet prioritere frigjøringskampen til PAIGC, FRELIMO og MPLA. Da de konsentrerte seg om færre områder ble det trolig mer effektivitet i deres solidaritetsarbeid. Fellesrådet ville fortsatt nå ut til et bredt publikum med sin informasjon, ved å blant annet arrangere kurs og foredrag om frigjøringskrigen, de inviterte også representanter fra frigjøringsbevegelsene til Norge. Et av de større begivenhetene for perioden var Afrika-uka. Tidligere hadde Fellesrådet vektlagt store deler av arrangementet på apartheid og Sør-Afrika. Men for denne perioden skulle fokuset ligge på situasjonen i Guinea-Bissau, Angola og Mosambik. Sør-Afrika var ikke helt glemt i perioden, og Fellesrådet jobbet fortsatt med solidaritetsarbeid til ANC bare i mindre grad.

6.2 Økonomisk støtte til frigjøringsbevegelsene

Regjeringen begynte å gi direkte statlig støtte til frigjøringsbevegelsene Mosambik, Guinea-Bissau, Rhodesia og Namibia i 1972. De begrunnet også denne avgjørelsen for OAU sin

---

¹³⁵ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Hovedkomitemøte, Fellesrådet. 11. november 1975.

¹³⁶ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Hovedkomitemøtet, Fellesrådet. 11. november 1975

handlingsplan om å frigjøre de portugisiske koloniene før de andre landene som ble styrt av minoritetsregimer. Fra starten av 1970-tallet var Fellesrådet engasjert i å samle inn penger til frigjøringsbevegelsene i de portugisiske koloniene i Afrika. Ettersom Stortinget var skeptiske til å gi direkte bevilgninger til frigjøringsbevegelsene fordi det var av politisk art, arrangerte Fellesrådet, og i samarbeid med andre organisasjoner, innsamlingsaksjoner. Fellesrådet sendte søknad om bevilgninger til Mocambique Institute til Spesialkomiteen, til UD, Norad, og de politiske ungdomsorganisasjonene og stortingsgruppene. I forbindelse med FNs antirasisme år ble det også sendt søknad om ekstra bevilgninger til SWAPO.¹³⁷

I året 1972 hadde Fellesrådet plan om å intensivere arbeidet med å samle inn støttebidrag til frigjøringsbevegelsene, hvor det skal legges vekt på innsamlinger til PAIGC, MPLA og FRELIMO. Det var også planer om å gjennomføre en aksjon som skulle gå medisin, utstyr, klær og pengemidler til MPLAs helseorganisasjon, SAM. For å finansiere informasjonsarbeidet og annen virksomhet håpet Fellesrådet på å motta bidrag fra offentlige institusjoner, samarbeid med andre organisasjoner om arrangementer, salg av informasjonsmateriale, og bidrag fra organisasjoner og enkeltpersoner.¹³⁸ Fellesrådet planla diverse innsamlingsmetoder for å skaffe inntekter til frigjøringsbevegelsene FRELIMO, PAIGC, MPLA og SWAPO. De drev med merkesalg, hvor de sendte merkene til mange barneskoler, det ble arrangert stands hvor de samlet inn penger på bøsse og solgte materialer.¹³⁹ I 1975 solgte de kunst der pengene gikk til MPLA, FRELIMO, PAIGC, SWAPO og BAWU.¹⁴⁰

Fellesrådet hadde jevnlig kontakt med barne- og ungdomsorganisasjoner. DNS, Det norske studentersamfund, hadde blant annet bevilget 5000 kr til PAIGC gjennom Fellesrådet. NGS, Norges Gymnasiastsamband, hadde vedtatt å støtte frigjøringsbevegelser for sitt prosjekt i Operasjon Dagsverk. Fellesrådet ønsket at midlene skulle kanaliseres til FRELIMO, MPLA

---

¹³⁷ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte, Fellesrådet. 5. mars 1971

¹³⁸ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styrets forslag til arbeidsprogram 1972

¹³⁹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker. Styremøte, 11. juni 1971.

¹⁴⁰ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB(ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe A – organisasjonen. Hovedkomitemøtet 11. november 1975

og PAIGC.¹⁴¹ I 1972 skulle OD-pengene gå til frigjøringsbevegelsene i de portugisiske koloniene, pengene gikk til PAIGC og FRELIMO. Fellesrådet medvirket til OD-prosjektet hvor de tilbydde 1000 kr til trykkerier av foto til en utstilling, og produsere brosjyrer.¹⁴²

Fellesrådet mottok finansiell støtte fra utenriksdepartementet og Norad flere ganger, og i enkelte tilfeller fikk til avslag på sine søknader. Bevilgingene fra staten gikk ofte til å finansiere reiser, studiehefter og annet informasjonsmateriell. De mottok blant annet 10 000 kr fra UD til fredsarbeid, og 20 000 kr fra NORAD til informasjonsvirksomhet. Fellesrådet skrev også tiggebrev til landets kommuner. Oslo kommune ga 10 000 kr til SWAPOs flyktningsarbeid., de fikk 500 kr fra Sarpsborg, eller fikk Fellesrådet en del nei som svar fra kommunene.¹⁴³ I 1972 Norad finansierte hefter om Mosambik, studieoppleg-hefte, Rhodesia, litt Namibia og kolonialisme og imperialism i det sørlige Afrika.¹⁴⁴ Til arrangementet Afrika-uka i 1973, fikk Fellesrådet finansiering av Norad, FN-sambandet, i tillegg til bidrag fra andre organisasjoner.¹⁴⁵

Bistandsmidlene fra de norske myndighetene var først reservert til de portugisiske koloniene, men etter at disse koloniene ble frigjort i 1975 økte utenriksdepartementet støtten til frigjøringsbevegelsene i Sør-Afrika. Behovet for hjelp i Sør-Afrika ble også større etter den økte flyktningsstrømmen som et resultat av massakren i 1976. Samtidig ville Norge forholde seg til de anbefalingene som kom fra FNs generalforsamling, om at alle medlemsland burde gi bistand til de anerkjente frigjøringsbevegelsene i Sør-Afrika. På den måten har dem et grunnlag i folkeretten.¹⁴⁶

---

¹⁴¹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte, Fellesrådet. 19. februar 1971

¹⁴² Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte, Fellesrådet. 23. oktober 1972

¹⁴³ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte, 21. mai 1971

¹⁴⁴ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte, 19. april 1972

¹⁴⁵ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001.(1967-1975) Gruppe A – Organisasjonen. Hovedkomitemøte, 27. september 1973.

¹⁴⁶ Østbye 2000: 137

Fellesrådet jobbet aktivt for å samle inn penger til PAIGC, MPLA og FRELIMO. I tillegg måtte de finansiere informasjonsarbeidet til organisasjonen. Fellesrådet brukte forskjellige metoder på samle inn penger. De solgte diverse materialer, arrangerte aksjoner og hadde stands. Samtidig var de avhengige av frivillige bidrag. I likhet med perioden før hadde Fellesrådet god kontakt med barn og ungdom, og de ga støtte til Operasjon Dagsverk sitt prosjekt i 1972. I perioden mottok Fellesrådet også finansieringer fra Utenriksdepartementet og Norad.

7 Fornytt fokus på apartheidregimet

Da sørafrikanere i en fredelig demonstrasjon nok en gang ble skutt og drept innså flere i det internasjonale samfunnet at tydeligere tiltak måtte gjøres for å gjøre det slutt på apartheid. FNs generalforsamling vedtok flere resolusjoner i handlingsprogrammet mot apartheid. Generalforsamlingen oppfordrer verdens regjeringen iverksette våpenembargo, ekskludere Sør-Afrika i idretten, og innføre økonomiske sanksjoner.¹⁴⁷ Soweto-opprøret skjerpet antiapartheidbevegelsen, og frigjøringen av de portugisiske koloniene førte også til at områdene rammet av apartheidsystemet fikk større oppmerksomhet. I Fellesrådets arkiver fra årene 1976 og 1977 kommer det frem at ANC og kampen mot apartheid fikk mest oppmerksomhet i perioden. Mye av engasjementet gikk til å boikotte sørafrikanske varer, og arrangere en høring om Sør-Afrika.

7.1 Boikottkampanjen

Både Zimbabwe, Sør-Afrika og Namibia var rammet av den rasistiske politikken til den hvite mindretallsregimene. For å svekke apartheidregimet i Rhodesia vedtok Fellesrådet på et hovedkomitemøte i 1976 en resolusjon om å støtte frigjøringskampen i Zimbabwe og frigjøringsbevegelsen ANC (African National Council – Zimbabwe) ved å innføre en handelsboikott av Sør-Afrika. Grunnen var at Sør-Afrika er Rhodesias viktigste handelspartner og hadde økonomisk kontroll over Rhodesia.¹⁴⁸ Etter uttalelsene la Fellesrådet en arbeidsplan for organisasjonen. Blant annet planla de å produsere studiehefte om Zimbabwe. De ville samarbeide med operasjon dagsverk ved å lage materialer til «internasjonal uke» for å kunne nå ut til skoleelever. I arbeid med spredning av informasjon

---

¹⁴⁷ FNs generalforsamling (1976-1977)

¹⁴⁸ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Hovedkomitemøte, Fellesrådet. 4. mars 1976

vil de jobbe for å ha kontinuerlig presse og informasjonsarbeid, der de involverer medlemsorganisasjoner, partiorganer og aviser forløpende. I forbindelse boikott av sørafrikanske varer ville de ha lokale aksjoner, gi ut plakater og løpesedler til medlemsorganisasjoner og aktivister, og generell spredning av informasjon. Fellesrådet planla også et møte med Frydenlund for å snakke om situasjonen i Namibia, og for å ha en oppfølging på bistandshjelpen til de frie statene i det sørlige Afrika.¹⁴⁹

I planleggingen av boikottaksjonen hadde Fellesrådet tenkt å starte i desember 1976 og kontinuerlig gjennomføre dette gjennom hele vinteren. Alle som ville bli berørt skulle Fellesrådet kontakte deriblant Handel & Kontor, Transportarbeidernes forbund, Norges kooperative landsforening (NKL) som i dag heter Coop Norge, og LO. Samtidig vil de sikre seg støtte hos fagbevegelsen, og skaffe opplysninger om varer og importører. Etter sommeren vil det bli bestemt hvilke aksjonsformer som skal iverksettes, hvor på dette møtet nevnes: stand, løpesedler, punktdemonstrasjoner, avisinnlegg, radio og tv. Selv om årets prosjekt i Operasjon Dagsverk ikke handlet om det sørlige Afrika, så valgte Fellesrådet å involvere seg i den internasjonale uka. Formålet var å stimulere til engasjement og nysgjerrighet om internasjonale spørsmål i skolene, og påvirke skolelevnene til å være en del av aktivismen. Derfor tenkte de å dele ut egne hefter om imperialisme og kolonialisme, og ha stands på seminarene til OD.¹⁵⁰

I august 1976 skulle Fellesrådet ha en løpeseddelutdeling og punktdemonstrasjon i protest mot massakrene i Soweto.¹⁵¹ Ellers skulle organisasjonen spre boikotthefte i forbindelse med boikottkampanjen. I tillegg til merker og plakater som skulle produseres. Det var også planer om å kjøpe om Soweto som Fellesrådet kunne vise på sine seminarer.¹⁵² På styremøte 4. november ble diskuterte de opprettelsen av en innsamlingskonto til en frigjøringsbevegelse Sør-Afrika. Det var ønskelig med betingelsesløs og uavkortet støtte til én frigjøringsbevegelse

---

¹⁴⁹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte. 30. mars 1976

¹⁵⁰ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte. 20. april 1976

¹⁵¹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte, Fellesrådet. 25. august 1976

¹⁵² Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Styremøte, Fellesrådet. 21. september 1976

i samsvar med den politiske plattformen. Det ble foreslått at «Solidaritetsfondet for Sør-Afrika» som navn på innsamlingsaksjonen. I forbindelse med dette ønsker de å sende ut en pressemelding, og presisere formålet med aksjonen. Det ble også diskutert om det politiske innholdet, hvor det stod imellom «innsamling av humanitær art», med et fond både skal støtte humanitære formål og til frigjøringsbevegelsen, eller bare «betingelsesløs støtte til en frigjøringsorganisasjon», de gikk for det sistnevnte forslaget og en konto ble opprettet til ANC.¹⁵³

Videre i planleggingen av boikottkampanjen plana Fellesrådet blant annet å spre løpesedler og annet materiell til medlemsorganisasjonene og lokallagene, i tillegg til å ha stands. For å presse de norske myndighetene skrev de et brev om Norges samhandling med Sør-Afrika, om dobbeltmoralen og Norges handel med Sør-Afrika til avisene. I tillegg skrev de et brev til de parlamentariske lederne i Stortinget, hvor de oppfordret at saken om Sør-Afrika med handel, humanitær hjelp til Soweto, og manglende støtte til frigjøringsbevegelsen, måtte diskuteres. Videre i møtet planla Fellesrådet å dele ut plakater til blant annet Vinmonopolet og andre utvalgte butikker hvor de skulle be om å fjerne varene. Her blir det ikke spesifisert hvilke butikker, eller hvilke varer som skal fjernes, men det er anliggende å tro at det er snakk om sørafrikanske varer.¹⁵⁴

Boikottkampanjen fortsatte for fullt året etter med diverse av informasjonsarbeid. På et møte ble det diskutert å skrive en pressemelding angående en offentliggjort statistikk over Norges handel med Sør-Afrika som angivelig hadde økt til 490 millioner kr, som skal være en økning på 12 % av den totale handelen. Pressemeldingen skulle sendes til Dagbladet om denne saken. Det skulle også være en markering av ettårsdagen for Soweto-opprøret 16.juni. I forbindelse med markeringen ville de sende pressemelding, ha stands med utdeling av løpeseddel. I tillegg ville de søke om tillatelse til punktdemonstrasjon utenfor konsulatet.¹⁵⁵ De ga ut tidsskriftet et spesialnummer av «Kontrast» om det sørlige Afrika. Der tar de blant annet opp Sør-Afrikas politiske økonomi, og opprøret i Soweto. Lokallag og medlemsorganisasjoner

---

¹⁵³ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker. Styremøte, Fellesrådet. 4. november 1976

¹⁵⁴ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A – Møtebøker: Arbeiderutvalget møte, Fellesrådet. 23. november 1976

¹⁵⁵ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Sentralstyremøte. 23. mai 1977

blir oppfordret til å bestille dette. Heftet skulle spres til lokallag og medlemsorganisasjoner som kan spre dette videre til sine medlemmer.¹⁵⁶ Fellesrådet lagde også klistremerker som oppfordret til boikott av sørafrikanske varer, og skrev brev til landets kommunestyre om å henstille forretningene til å ikke ta inn varer fra Sør-Afrika.¹⁵⁷

Som nevnt tidligere hadde Utenriksdepartementet og LO lenge vært skeptisk til å møte representanter fra frigjøringsbevegelsene i Sør-Afrika. Konferansen med OAU og FN gjorde at norske myndighetene tok frigjøringsbevegelsene mer på alvor. Anerkjennelsen som kom gradvis gjorde det imidlertid lettere for Fellesrådet bygge kontakten mellom bevegelsene og myndighetene, og dermed bidra til å skape mer bevissthet om situasjonen. Fellesrådet inviterte også representanter fra SACTU og ANC til Norge, og arrangerte møter mellom frigjøringsbevegelsene og LO, lokale fagforeninger, medlemmer av Stortingets utenrikskomite, Utenriksdepartementet og politiske partier og organisasjoner.¹⁵⁸

Representanten i SACTU, James Stuart, skulle snakke om situasjonen til fagbevegelsen og motstandskampen i Sør-Afrika. Fellesrådet inviterte blant annet ungdomsorganisasjonene til seminaret.¹⁵⁹

Ifølge Fellesrådet selv var det stort sett fremgang i arbeidet med boikottaksjonen og Sør-Afrika. De mente at organisasjonen i liten grad hadde klart å utvikle kampanjen videre, men gjennom aksjonen hadde de oppnådd en del fremgang. ANC er i ferd med å bli mer kjent, samt fått en viss anerkjennelse hos myndighetene. Derav har de fått offentlig støtte for første gang, og hos AIS/LO. På grunn av NKL sitt vedtak om å stanse boikotten i forbindelse med sørafrikanske varer, ble arbeidet satt tilbake. Likevel konkluderte de med at reaksjonen på boikottaksjonen var positivt.¹⁶⁰

---

¹⁵⁶ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Brev fra Fellesrådet til lokallag og sentralt tilsluttede medlemsorganisasjoner. 1977

¹⁵⁷ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Sentralstyremøte, Fellesrådet. 12. desember 1977

¹⁵⁸ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D//Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen. Pressemelding: Sør-Afrikansk fagforeningsleder til Norge. 1977

¹⁵⁹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Brev fra Fellesrådet til ungdomsorganisasjonene. 16. mars 1977

¹⁶⁰ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Diskusjonsnotat for arbeidsplan for høsten 1977. 6. juli 1977

I en brosjyre laget av Fellestrådet, med tittelen «Hva er Fellestrådet for det sørlige Afrika», beskrev de sin politiske plattform og vedtekter for 1977. De skrev at en av sine hovedoppgaver har vært å arbeide for boikott av Sør-Afrika. Fellestrådet får frem samarbeidet de hadde med fagbevegelsen, noe så på som viktig og nødvendig. For å få til en effektiv boikott ble det påpekt at en fullstendig økonomisk, politisk og kulturell isolasjon av Sør-Afrika var viktig. For å bekjempe apartheid måtte også støtten til ANC og SACTU økes. I brosjyren kom de også med ulike krav til regjeringen og norske selskaper som hadde økonomiske interesser i Sør-Afrika. Til norske selskaper oppfordret de til en avvikling av handelen med Sør-Afrika, og at spesielt skipsfartsnæring avvirket sine interesser i landet. Til regjeringen krevde Fellestrådet at norske firmaer som hadde et økonomisk samkvem med Sør-Afrika, skulle fordømmes. I tillegg forbud mot import, eksport og teknologiske og andre former for økonomisk samarbeid til Sør-Afrika. Men at det måtte utarbeides en plan slik at ikke norske arbeidere skulle bli rammet av dette. Videre ønsket de at det umiddelbart skulle gjøres tiltak for å stanse selskapers forbindelse med Sør-Afrika, der har de trukket SAS-flygningene til Sør-Afrika som et eksempel. Fellestrådet oppfordret også at regjeringen skulle gi økonomisk støtte til ANC, i tillegg til faglig støtte til frigjøringskampen med økonomisk og politisk støtte til de sørafrikanske arbeiderne og folket gjennom deres egne fagforeninger og politiske organisasjoner.¹⁶¹

Fellestrådet's boikottpress av skipsfartsnæringen ga ikke de resultatene som antiapartheidbevegelsen hadde håpet på. Regjeringen innførte etter hvert «gentlemens agreement» på slutten av 1970-tallet, en avtale med oljeeksportørene om å ikke eksportere olje til Sør-Afrika. Men i de kommende årene skulle det vise seg at Norge var et av de landene som fraktet mest olje, men fra andre land til Sør-Afrika. Handelen med Sør-Afrika fortsatte å øke mot midten av 1980-årene. Som nevnt mente den daværende regjeringen at en norsk ensidig oljeboikott ikke ville ha stor nok betydning i å svekke apartheidregimet fordi andre land hadde tatt over den rollen. Samtidig mente myndighetene at et forbud ville påført mer skade enn nytte, med tanke på de norske arbeidsplassene.¹⁶² Til gjengjeld fungerte fikk Fellestrådet gjennomslag for statlig direkte økonomisk støtte til ANC i 1977. Fra stortingsmeldingen nr. 29 (1971-1972), hadde frigjøringsbevegelsene i Sør-Afrika falt utenfor

---

¹⁶¹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Brosjyre, «Hva er Fellestrådet for det sørlige Afrika». 1977

¹⁶² Ruud & Kjerland 2003: 248-249

de kriteriene som ble satt om den norske bistanden til frigjøringsbevegelsene i det sørlige Afrika. Utenriksdepartementet foreslo at humanitær bistand skulle gis til anerkjente sørafrikanske frigjøringsbevegelser, der det var hensiktsmessig.¹⁶³

Frigjøringen av de portugisiske koloniene og massakrene i Soweto bidro til at Fellestrådet fikk et fornyet fokus på apartheidregimet. Det Fellestrådet anså som mest effektivt i kampen mot apartheidstaten var å påføre landet økonomiske sanksjoner. På veien dit ble det innført en boikottkampanje der organisasjonen skulle jobbe for å spre informasjon og skape engasjement i aksjonene og oppfordre butikker til å boikotte sørafrikanske varer. Fellestrådet opprettet et eget solidaritetsfond for Sør-Afrika i 1976, og året etter ga regjeringen direkte støtte til ANC. Fellestrådet forsøkte også å presse de norske politikerne til å innføre en fullstendig boikott av handel med Sør-Afrika. Organisasjonen skrev brev til Stortinget, skrev avisinnlegg, og arrangere møter mellom representanter fra frigjøringsbevegelsene og norske politikere. Men Norges skipsfartsnæring ble verdsatt høyere.

7.2 Sør-Afrika høringen

Fellestrådet ønsket mer støtte og økt forståelse i Norge for frigjøringskampene. Sørafrikanerne som hadde opplevd regimets undertrykkelse ble invitert til å være vitner under høringen. Arrangementet var godt representert fra ulike sørafrikanske organisasjoner og bevegelser. Forskere og representanter fra ANC, SACTU, sørafrikanske kirkeorganisasjoner, studentbevegelser og andre motstandsbevegelser var til stede og holdt innlegg. SWAPO og ZANU var også der. Alle innleggende ble vurdert av en undersøkelseskomisjon som skulle bli en del av en rapport og en uttalelse om Sør-Afrika. Kommissjonen besto av 25 enkeltpersoner som var ledere fra politiske partier, jurister, representanter for kirkelige og humanitære organisasjoner, afrikaeksperter, journalister og fler.¹⁶⁴ Fellestrådet holdt på med andre oppgaver i denne perioden, men ut ifra deres møtereferater var Sør-Afrika høringen den største og mest dominerende oppgaven for 1977.

Tidlig på året av 1977 startet Fellestrådet å planlegge en Sør-Afrika-høring. Fellestrådet var på møtet i London med ANC, IDAF og anti-apartheid-bevegelsen for å planlegge høringen. De ville nå ut til andre organisasjoner i Europa og spørre om noen ønsket å hjelpe til med

---

¹⁶³ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Sakspapirer til sentralstyremøtet, Fellestrådet.. 6. april 1977

¹⁶⁴ Drolsum 1999: 34

høringa. Fellestrådet trengte også økonomisk støtte til blant annet lokaler, og skulle derfor høre med UD.¹⁶⁵ Fellestrådet fikk en samlet økonomisk støtte på 150 000 kr fra utenriksdepartementet for dette året, hvorav 125 000 hadde gått til høringen. Fra Flyktningrådet ble i perioden medlem av Fellestrådet, og ga 12 000 kr i støtte til høringen. LO/AIS hadde avslått å gi økonomisk støtte.¹⁶⁶ Det kommer frem i et referat fra sentralstyremøte at Fellestrådet's hovedstøttekilder var UD og NORAD, hvor de skrev at DU hovedsakelig dekket antiapartheidarbeid, Namibia og Rhodesia, mens NORAD ga støtte til arbeidet med de tidligere portugisiske kolonier. Til NORAD søkte de støtte til seminarer, studiebok om det sørlige Afrika, studiehefter om de tidligere portugisiske koloniene og studietur til det sørlige Afrika.¹⁶⁷

Fellestrådet hadde en arbeidsplan for høsten 1977, der de listet opp diverse saker som skulle prioriteres å jobbe med. I august skulle det være Sør-Afrika-høring. I forbindelse med det måtte de sende ut invitasjoner, skaffe penger til arrangementet. I september skulle denne høringen være den øverste prioriteten. De hadde også planer om å arrangere et NORAD-seminar som skulle være politisk og praktisk forberedende til høringen, en måte å aktivisere folk på. I oktober fortsetter de videre med planleggingen, og alt annet skal legges til sides.¹⁶⁸

Den 24. oktober sendte Fellestrådet brev til sine lokallag der de rapporterte om Sør-Afrika høringen. De kunne fortelle at det ble en stor suksess for organisasjonen og politikken deres. De påstod at de har fått et gjennombrudd for deres krav om brudd med det økonomiske, politiske og kulturelle forbindelsen mellom Norge og Sør-Afrika. Som et vedlegg til dette brevet, finner man en erklæring fra granskningskommisjonen, som skal være et utgangspunkt for mye av videre Fellestrådet's arbeid. De stilte også krav til lokallagene som hadde en

---

¹⁶⁵ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Sentralstyremøte, Fellestrådet. 19. april 1977

¹⁶⁶ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Forslag til årsrapport for perioden 14. februar. – 10. mars 1978

¹⁶⁷ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Sentralstyremøte, Fellestrådet. 18 oktober 1977

¹⁶⁸ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Diskusjonsnotat for arbeidsplan for høsten 1977. 6. juli 1977

«avgjørende rolle», hvor de oppfordret dem til å skape debatt rundt disse kravene lokalt, og å innføre vedtakene i organisasjoner og foreninger.¹⁶⁹

Til brevet la Fellesrådet ved erklæringen fra Sør-Afrika høringen. Ut ifra FNs handlingsprogram ble flere punkter vedtatt på møtet. Verdenssamfunnet ble oppfordret til å isolere Sør-Afrika, gi støtte til bevegelsene som kjemper imot systemet og for et samfunn uten rasisme. Frigjøringsbevegelsene ble ansett som de rettmessige representantene for majoriteten i befolkningen, og de hadde rett til å velge de midlene som var tilgjengelig og hensiktsmessige i kampen for frigjørelse. På møtet kom det frem at den norske regjeringen hadde tatt initiativ til å stanse norske investeringer og valutaoverføringer til Sør-Afrika. Samtidig ble det poengtert at norsk samhandel med Sør-Afrika hadde økt kraftig de siste årene, og at det fortsatt eksisterte et samarbeid med skipsfart. Fellesrådet sluttet seg til FNs handlingsprogram som oppfordret til ytterligere anstrengelser for å mobilisere opinonen mot apartheid, jobbe for å få myndighetene til å kutte alt samarbeid med Sør-Afrika, utvide kampanjen om forbrukerboikott, samle inn penger til solidaritetsfond, og støtte afrikanske og ikke-rasistiske fagforeninger i Sør-Afrika.¹⁷⁰

Fra årsrapporten for perioden 14. februar til 10. mars 1978, oppsummerer Fellesrådet hva de har gjort vedrørende aksjoner, politiske utspill, og organisasjonens arbeid for 1977 og 1978. Den 16. juni arrangerte Fellesrådet en markering for Soweto-opprøret som ble markert med standsaksjoner, løpeseddelutdelinger og resolusjon. Arbeidet med Sør-Afrika høringen har vært dominerende for perioden. Organisasjoner som den britiske anti-apartheid bevegelsen, IDAF, Nordiska Afrikainstituttet, FN spesielle komite mot apartheid, og ANC, SWAPO, og SACTU ble informert underveis i forberedelsene og bidro i varierende grad. Fellesrådet fokuserte også på å opprette et godt forhold til AIS, Mellomkirkelig Råd, SAIH, Flyktningrådet og UD i det forberedende arbeidet. Fellesrådet mente at høringen ble en stor suksess, og det fikk bra oppslag i massemediene. Fordi høringen var dominerende for perioden hadde det gått på bekostning av andre punkter på arbeidsplanen. Likevel var høringen et stort gjennombrudd for Fellesrådet og for deres solidaritetsarbeid med folkene i

---

¹⁶⁹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Brev til lokallagene. 24. oktober 1977

¹⁷⁰ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Erklæring fra Sør-Afrika høringen i Oslo. Vedlegg fra brev til lokallagene. 24. oktober 1977

det sørlige Afrika. Kravene fra 75/76 om full isolasjon av Sør-Afrika og økt støtte til ANC, hadde nå fått et gjennombrudd i opinionen. Med det praktiske arbeidet ble det vist at Fellestrådet var i stand til å gjennomføre et arrangement på det nivået, og at Fellestrådet evner å være organisatorisk sterke. Fra det politiske perspektivet har også Fellestrådet fungert godt. De hadde god kontakt med frigjøringsbevegelsene noe som medførte at organisasjonen kunne fungere som ledende ovenfor opinionen, myndigheter og massemedia.¹⁷¹

Sør-Afrika høringen var et viktig vendepunkt for den norske kampen mot apartheid, men også for det organisatoriske i Fellestrådet. Tidligere var de norske myndighetene avventende da det kom til å møte representanter fra ANC, men under høringen var ledere fra politiske partier til stede. Høringen fikk mye oppmerksomhet i mediene. Fellestrådet fikk også vist at de evnet å gjennomføre et stort prosjekt hvor de klarte å samle mange viktige og innflytelsesrike mennesker. Flyktningrådet og utenriksdepartementet finansierte store deler av høringen. Etter Soweto mottok organisasjonen trolig større summer fra staten sammenlignet med da Fellestrådet ble opprettet. Det ble nevnt i et referat at utenriksdepartementet dekket det meste av antiapartheidarbeidet og det kan virke som at Fellestrådet fikk gjennomført flere prosjekter sammenlignet med tidligere.

8 Konklusjon

Før Krisefondet og NAMA slo seg sammen til å bli Fellestrådet var Sør-Afrika deres største fokusområde. Etersom NAMA ble opprettet med det formålet om å bekjempe apartheidregimet, og Krisefondet opprinnelig var en avdeling til IDAF som skulle gi økonomisk støtte til ofrene for apartheid. Fra 1966 var NAMA i aktivt arbeid med å oppfordre til økonomisk, og spesielt kulturell boikott av Sør-Afrika. Organisasjonen sendte brev til den olympiske komite og idrettsorganisasjoner for å henstille dem om å ekskludere Sør-Afrika fra de olympiske lekene. I deres arbeid med informasjon- og opplysningsvirksomhet om apartheid, tydde organisasjonene til flere metoder – de involverte aviser med pressemeldinger og artikler, arrangerte foredrag og seminarer, og produserte informasjonsbulletiner, tidsskrift, og brosjyrer. NAMA, Krisefondet, det norske studentsamfund og den norske avdelingen i Amnesty samarbeidet også med å arrangere åpen høring med den sørafrikanske aktivisten,

---

¹⁷¹ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe A – Organisasjonen: Forslag til årsrapport, Fellestrådet. For perioden 14. februar – 10. mars 1978

Dennis Brutus. Selv om Krisefondet ble opprettet i 1963, mottok ikke organisasjonen statlige bevilgninger før 1966. Utover perioden

Fordi NAMA og Krisefondet delte flere av de samme arbeidsoppgavene slo organisasjonene seg sammen og dannet Fellestrådet for det sørlige Afrika i 1967. Etter at IDAF utvidet sitt hjelpeområde til å gjelde flere land i det sørlige Afrika vokste arbeidsmengden, og en sammenslåing ville antagelig bedre arbeidskapasiteten og minke utgiftene. Under stiftelsen av Fellestrådet utarbeidet organisasjonen en politisk plattform der de listet opp sine mål og fremtidsplaner. Derav målene handlet om å avskaffe minoritetsregimer, kolonivelde og segregasjonspolitik i det sørlige Afrika. For å oppnå dette var planen å samarbeide med nasjonale og internasjonale organisasjoner som hadde lignende formål som Fellestrådet. Gjennom informasjons- og opplysningsarbeid, og invitere eksilpolitikere skulle de skape engasjement og opplyse den norske opinionen om situasjonen i det sørlige Afrika. Samtidig jobbe for en internasjonal kultur- og idrettsboikott av apartheidregimet, og påvirke de norske myndighetene til å bidra mer i kampen mot undertrykkelse.

I etableringsfasen til Fellestrådet var det både fremgang og tilbakeskritt i solidaritetsarbeidet. De videreførte arbeidet med boikotting av Sør-Afrika i OL. Selv om de ikke fikk gjennomslag for dette, fikk saken mye oppmerksomhet i mediene. I tillegg til mediene og politikere, var ungdommer en viktig målgruppe å nå ut til. Organisasjonen videreførte mye av de samme arbeidsmetodene fra NAMA og Krisefondet til Fellestrådet. I starten hadde organisasjonen problemer med å produsere informasjonsbulletiner og prosjektet med å lansere bøker ble avlåst, men mot 1970 klarte de å trykke opp bulletiner om frigjøringsbevegelsene og de fikk sendt ut flere pressemeldinger. Selv om sammenslåingen skulle lette på arbeidstrykket, kunne det virke som at organisasjonen til tider manglet kapasitet og ressurser til å drifte arbeidet. Samtidig ble det påpekt innad i organisasjonen at de opplevde en endring i det internasjonale fokuset som gjorde det utfordrende å skape oppmerksomhet rundt situasjonen i det sørlige Afrika. Noe av årsaken kan være at Vitenamkrigen og Biafrakrisen tok opp mye plass i nyhetsbildet mot slutten 1960-tallet. I 1970 opprettet Fellestrådet kontoer til MPLA, PAIGC og FRELIMO som de bevilget penger til, og de jobbet aktivt for å påvirke utenriksdepartementet til å gi økonomisk støtte. IDAF mottok penger fra utenriksdepartementet gjennom Fellestrådet i 1969, men fondet fikk ingenting i 1970 på grunn av at midlene gikk ødeleggelsene av borgerkrigen i Nigeria.

Fra starten av 1970-tallet skifter Fellesrådet fokus hvor de hovedsakelig konsentrerer seg om frigjøringskampen i de portugisiske koloniene frem til frigjørelsen i 1975. For perioden hadde de som mål å intensivere informasjons- og opplysningsarbeidet om frigjøringskampen til ANC, ZAPU, SWAPO, FRELIMO og PAIGC. Samtidig måtte de foreta prioriteringer av områdene, hvorav frigjøringen av Angola, Mosambik og Guinea Bissau fikk mest oppmerksomhet. En av grunnene var at disse områdene lå i en mer kritisk situasjon sammenlignet med Sør-Afrika og Zimbabwe. Områdene var rammet av krig og de hadde større behov for hjelp av flyktninger. De portugisiske koloniene var også først på prioriteringslisten til OAU i deres plan om frigjøring av det sørlige Afrika. Sør-Afrika ble ikke glemt, og Fellesrådet fortsatte å spre informasjon om situasjonen i landet og Norges handelsforbindelser med Sør-Afrika. Fra starten av 1970-tallet var terskelen for å gi økonomisk støtte til en side av en politiske konflikt blitt mindre.

I perioden hadde Fellesrådet flere innsamlingsaksjoner til de portugisiske koloniene, og flere barne- og ungdomsorganisasjoner bidro til innsamlingsprosjekter. Fellesrådet samarbeidet blant annet med prosjektet til Operasjon Dagsverk, der pengene gikk til frigjøringsbevegelsene i de portugisiske koloniene. Samtidig var de engasjert i å gi økonomisk støtte til SWAPOs flyktingsprogram, og Mosambik Institute. Fellesrådet søkte flere ganger om økonomisk støtte fra utenriksdepartementet og Norad, og i noen tilfeller fikk dem det. Fra UD fikk de penger til å drive fredsarbeid, og fra Norad fikk de støtte til å drive informasjonsvirksomhet. Samtidig oppfordret Fellesrådet til at regjeringen skulle gi økonomisk støtte til de portugisiske koloniene. I 1972 åpnet regjeringen muligheten for å kunne gi direkte støtte til frigjøringsbevegelsene i Mosambik, Angola og Guinea Bissau.

Etter kuppet i Portugal ville Fellesrådet prioritere Sør-Afrika i større grad, og etter 1975 fikk apartheidregimet et fornyet fokus. Året etter oppstod massakren i Soweto som rystet det hele internasjonale samfunnet, og Norge var intet et unntak. Fellesrådet iverksatte boikottkampanje av Sør-Afrika, og de brukte mye av tiden fra 1976 til 1977 å planlegge aksjonene. De oppfordret Vinmonopolet og andre butikker om å slutte å selge sørafrikanske varer, og skrev til landets kommuner om å henstille forretninger til å boikotte. I 1976 opprettet også Fellesrådet en innsamlingskonto for ANC. Fellesrådet mente selv at boikottaksjonene hadde medført til positive resultater. ANC begynte å bli mer kjent, samt som at de fikk en større anerkjennelse fra norske myndighetene, og i 1977 begynte Norge å gi direkte støtte til bevegelsen. Fellesrådets antiapartheidarbeidet ble også hovedsakelig dekket av støtten de fikk fra utenriksdepartementet å bedrive arbeidet. I Fellesrådets politiske plattform og vedtekter

for 1977 løfter de frem økonomisk og kulturell boikott som et viktig virkemiddel for å gjøre det slutt på apartheidregimet. I 1977 ble planleggingen av Sør-Afrika høringen førsteprioritet. Fellesrådet rapporterte at de opplevde suksess der de fikk gjennombrudd for sine krav om økonomiske, politiske og kulturelle sanksjoner av Sør-Afrika. Møtet tok utgangspunkt i FNs handlingsprogram mot apartheid. Høringen hadde mye å si for Fellesrådets videre arbeid i kampen mot apartheid, og de opplevde mer oppmerksomhet fra den norske opinionen. Møtet viste også at organisasjonen hadde blitt mer organisert fordi de evnet å gjennomføre et slikt møte.

Årsakene til hvordan ANC og apartheid fikk økt oppmerksomhet hos den norske opinionen er sammensatt. I tillegg til at norske myndigheter opplevde et nasjonalt press, kom også presset utenifra, blant annet fra FN. Soweto-opprøret skapte internasjonale reaksjoner der Norge ble tvunget til å ta et tydeligere standpunkt ovenfor Sør-Afrika. Fellesrådet fikk også mer statlig støtte til å drive antiapartheidarbeidet, og dermed kunne de drive et mer effektivt opplysningsarbeid og boikottkampanje.

Bibliografi

Litteratur

- Drolsum, N. (1999). *For et fritt Afrika: solidaritet mot kolonialisme og apartheid, for menneskeverd og rettferdighet: Fellesrådet 1967-2000*. Oslo: Fellesrådet for Afrika
- Drolsum, N. The Norwegian Council for Southern Africa (NOCOSA): A Study in Solidarity and activism. I T, Eriksen (Red.), *Norway and national liberation in Southern Africa* (s. 266-326). Nordiska Afrikainstitutet
- Eriksen, T. L. (2019). *Afrika: Fra de første menneskene til i dag*. Oslo: Cappelen Damm
- Eriksen, T. -L. (2016). *Sør-Afrikas historie, førkoloniale samfunn, Apartheid og frigjøring*. Kristiansand: Portal Forlag AS
- Eriksen, T. (2000). The Origins of a Special Relationship: Norway and Southern Africa 1960-1975. I T, Eriksen (Red.), *Norway and national liberation in Southern Africa* (s. 9-88). Nordiska Afrikainstitutet
- Kjeldstadli, K. (1999). *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget
- Melve, L. & Ryymen, T. (2018). *Historikernes arbeidsmåter*. Oslo: Universitetsforlaget
- Ruud, A. -E. & Kjerland, K. -A. (2003). *Norsk utviklingshjelps historie 2, 1975-1989: Vekst, velvilje og utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget
- Simensen, J. (2003). *Norsk utviklingshjelps historie, bind 1. 1952-1975: Norge møter den tredje verden*. Bergen: Fagbokforlaget
- Tamnes, R. (1997). *Oljealder: 1965-1955*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tønnesen, A. V. *Kirkens Nødhjelp: Bistand, tro og politikk*. Oslo: Gyldendal
- Tvedt, T. (2003). *Utviklingshjelp, utenrikspolitikk og makt: Den norske modellen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Vetlesen, V. Trade Union Support to the Struggle Against Apartheid: The Role of the Norwegian Confederation of Trade Unions. I T, Eriksen (Red.), *Norway and national liberation in Southern Africa* (s. 326-253). Nordiska Afrikainstitutet

Østebye, E. H. The South African Liberation Struggle: Official Norwegian Support. I T, Eriksen (Red.), *Norway and national liberation in Southern Africa* (s. 131-177). Nordiska Afrikainstitutet

Publiserte kilder

FNs sikkerhetsråd (United Nations Security Council). *Security Council resolution 134 (1960) [on the situation in the Union of South Africa arising out of the large-scale killings of unarmed and peaceful demonstrators in Sharpeville]* S/RES/134. (1. april 1960). Hentet fra: <https://digitallibrary.un.org/record/112105>

FNs generalforsamling (United Nations General Assembly). *Programme of Action against Apartheid (1976)*. A/RES/31/6[J]. (11. september 1976). Hentet fra: <https://digitallibrary.un.org/record/637287?ln=en>

FNs sikkerhetsråd (United States Security Council). *Security Council resolution 392 (1976) [on killings and violence by the South African apartheid régime in Soweto and other areas]* S/RES/392(1976) (19. juni 1976). Hentet fra: <https://digitallibrary.un.org/record/93718>

FNs sikkerhetsråd, (United States Security Council). *Security Council resolution 418 (1977) [on establishment of an arms embargo against South Africa]*. S/RES/418(1977) (4. november 1977). Hentet fr: <https://digitallibrary.un.org/record/66633>

Utenriksdepartementet (1971) Om enkelte hovedspørsmål vedrørende Norges samarbeid med utviklingslandene. (Meld. St. 20 (1971-1972)). Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1971-72&paid=3&wid=c&psid=DIVL84&s=True>

Arkiver

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Db – L0001 (1977-1979) Gruppe
A – Organisasjonen

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/D/Da/L0001 (1967-1975) Gruppe
A – Organisasjonen

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek: AAB/ARK-2179/A/L0001 (1969-1977) A –
Møtebøker:

